

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

**АКТУАЛІЗАЦІЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІТИКА В
СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 09-202М групи
Спеціальності 035.041 Філологія (германські
мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська)

Освітньо-професійна програма «Філологія
(германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська)»

Шевчук Наталія Сергіївна

Керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Короткова Людмила Віталіївна

Рецензент: кандидат філологічних наук,
доцент Лебедева Аеліта Володимирівна

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження мовної особистості в політичному дискурсі сучасної англійської мови	6
1.1. Характеристика понять «дискурс» і «політичний дискурс»....	6
1.2. Підходи до мовленнєвого портретування.....	16
1.3. Поняття мовної особистості.....	24
РОЗДІЛ 2. Актуалізація мовної особистості політичного діяча в політичному дискурсі сучасної англійської мови	33
2.1. Аналіз мовної особистості сучасного політика в англійськомовному політичному дискурсі.....	33
2.2. Актуалізація мовної особистості політика (на матеріалі промов Б. Джонсона).....	40
2.3. Перекладацький аспект вивчення сучасного політичного дискурсу.....	51
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Дослідження присвячене вивченню особливостей мовленнєвої поведінки та мовної особистості політика в сучасному політичному дискурсі англійської мови, що актуалізуються в створюваних ним текстах.

Процеси текстової актуалізації мовної особистості політика зумовлені специфікою когнітивної та комунікативно-мовленнєвої діяльності політичного діяча в суспільно-політичній сфері.

Під актуалізацією розуміємо реалізацію за допомогою тексту потенційних властивостей мовної особистості суб'єкта дискурсу, в процесі якої суб'єкт діяльності пристосовує свою мовленнєву поведінку до вимог конкретної області соціальної взаємодії людей. Як мовна особистість суб'єкт дискурсу володіє не тільки певним лексиконом, але і власною системою індивідуально-мовленнєвих уподобань, що виявляють себе як сигнали його текстової та дискурсивної активності.

Політичний дискурс як дослідницький об'єкт є міждисциплінарним феноменом, вивчення якого входить у компетенцію політології, соціальної психології, а також таких лінгвістичних дисциплін, як політична лінгвістика, теорія дискурсу, соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія та ін.

Кожен політик у ролі суб'єкта мовленнєвої діяльності поєднує в собі два образи: політик як представник певного соціального інституту і політик як унікальна мовна особистість, адже мовленнєва діяльність як частина загальної діяльності політиків завжди спрямована на досягнення основної мети політичної комунікації – перемоги в боротьбі за владу.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що в сучасному мовознавстві все більша увага приділяється уточненню та поглибленню різних сторін проблем, пов'язаних з поняттями «людина в мові», «мова в людині», «мова для людини». На тлі накопичених загальних знань про

«мовну особистість» та «дискурс» існує необхідність дослідження окремих типів мовної особистості в залежності від особливостей мовленнєвої діяльності людини в певних дискурсивних формаціях, зокрема в політичному дискурсі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі (номер держреєстрації 0117U003763).

Мета дослідження полягає у вивченні процесу актуалізації мовної особистості політика на матеріалі політичного дискурсу сучасної англійської мови.

Відповідно до поставленої мети вирішуються такі **завдання**:

- уточнити поняття «дискурс», «політичний дискурс»;
- схарактеризувати підходи до мовленнєвого портретування;
- вивчити поняття «мовної особистості»;
- проаналізувати мовну особистість політичного діяча як динамічного феномена;
- дослідити процес актуалізації мовної особистості політика;
- розглянути перекладацький аспект вивчення політичного дискурсу сучасної англійської мови.

Об'єктом дослідження виступає мовна особистість політика.

Предметом дослідження є процес актуалізації мовної особистості сучасного англійськомовного політичного діяча в дискурсивному просторі політики.

Матеріалом дослідження слугували тексти політичного дискурсу сучасної англійської мови різних жанрів: виступи, інтерв'ю, заяви та ін., розміщені на персональних сайтах англійськомовних політиків, сайтах політичних партій та ін., а також англійськомовні засоби масової

інформації.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі було використано описовий, системно-структурний, функціонально-семантичний, ситуативно-інтерпретаційний методи, а також методи аналізу тексту і дискурсу.

Наукова новизна результатів дослідження обумовлена диференційованим підходом до вивчення мовних явищ в аспекті їх функціональної приналежності особистості, що діє в умовах певного виду дискурсу, зокрема політичного.

Практична значимість роботи визначається можливістю використання матеріалів дослідження при викладанні курсів «Лексикологія англійської мови», «Стилістика англійської мови», спецкурсу з соціолінгвістики, а також при написанні курсових і кваліфікаційних робіт.

Апробація. Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету; також результати роботи пройшли апробацію на науковому семінарі-дискусії з актуальних питань перекладознавства та англістики (листопад 2020 р.).

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи опубліковано тези: «Особливості мовлення політичних діячів (на матеріалі сучасного англійськомовного політичного дискурсу)» (Магістерські студії, ХДУ, 2020 р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Характеристика понять «дискурс» і «політичний дискурс»

Політичному дискурсу присвячено чималу кількість досліджень, кожне з яких представляє значний інтерес, але, незважаючи на це, загальноприйнятого визначення політичного дискурсу не існує, ні в зарубіжній, ні у вітчизняній науці [50].

Для розуміння суті феномена «політичний дискурс», необхідно, передусім, зупинитися на понятті самого терміна «дискурс». У сучасній лінгвістиці також відсутнє єдине визначення даного терміну у зв'язку з його приналежністю до цілої низки гуманітарних наук.

Аналіз досліджень за попередні роки свідчить про формальні підходи до вивчення дискурсу, який визначається як мовленнєвий твір вище рівня речення або словосполучення, і це явище довгий час залишалося без належної уваги. Тільки після появи робіт голандського вченого Т. ван Дейка дискурс стали розглядати «як складне комунікативне явище, що не тільки включає акт створення певного тексту, а й відбиває залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань про світ, думок, установок і конкретних цілей мовця» [22].

Отже, дане визначення носить більш багатоплановий і різнобічний характер, оскільки його інтерпретація виходить далеко за рамки буквального розуміння самого висловлювання.

У сучасній лінгвістиці продовжують полемізувати про різнобічні трактування даного явища в рамках декількох підходів, розроблених

представниками різних шкіл. Перш за все, цей термін допускає не тільки варіанти вимови (з наголосом на першому або на другому складі), але й безліч наукових інтерпретацій.

Е. Кубрякова надає таку класифікацію підходів до визначення поняття «дискурс»:

1. Структурно-синтаксичний підхід: дискурс як фрагмент тексту, тобто утворення вище рівня речення (сверхфразова єдність, складне синтаксичне ціле).

2. Структурно-стилістичний підхід: дискурс як нетекстова організація розмовного мовлення, що характеризується нечітким розподілом на частини, пануванням асоціативних зв'язків, спонтанністю, ситуативністю, високою контекстністю, стилістичною специфікою.

3. Комунікативний підхід: дискурс як вербальне спілкування (мовлення, вживання, функціонування мови), діалог, бесіда, (тип діалогічного висловлювання), мовлення з позиції мовця на протипагу оповіданню, яке не враховує такої позиції [45, с. 7–25].

Комунікативний підхід, на наш погляд, є принципово важливим для аналізу дискурсу з точки зору лінгвокультурологічного аспекту. Автор робить акцент на людський фактор, представляючи дискурс як мовлення з позиції мовця, і в той же час дискурс представлений з позиції системи мови. Таким чином, комунікативний підхід представляє дискурс як функціонування мови в мовленні з позиції мовця.

На думку М. Макарова, який співвідносить цей термін з такими спорідненими поняттями як текст, мова й діалог, дискурс можна трактувати як «текст плюс ситуація». По-друге, дискурс може здійснюватися за допомогою тексту, що реалізується в повідомленні. По-третє, дискурс може розумітися як мовленнєва діяльність, що є в той же час мовним матеріалом (за Л. Щербою), а під мовним матеріалом

розуміється текст, тобто дискурс розглядається у взаємодії мовлення і тексту [49, с. 57–60].

Іншими словами, дискурс розуміється автором як реалізація тексту в мовленні в конкретній ситуації спілкування. Думка про взаємодію мови і тексту лежить також у концепції В. Карасика, який визначає дискурс як «текст у ситуації реального спілкування». В. Карасик виділяє 4 типи ознак дискурсу:

1. Конститутивні ознаки, які представляють собою сукупність 5-ти компонентів:

- людей, що розглядаються з позицій спілкування в їх статусноролевих і ситуативно-комунікативних амплуа;
- сфери спілкування і комунікативного середовища;
- мотивів, цілей, стратегій, розгортання і членування спілкування;
- каналу, режиму, тональності, стилю і жанру спілкування;
- знакового тіла спілкування (текстів з невербальними включеннями).

2. Ознаки інституційності конкретизують конститутивні ознаки дискурсу по лініях учасників спілкування, за програмними цілями й умовами спілкування, фіксують контекст у вигляді типових хронотопів, символічних і ритуальних дій, трафаретних жанрів і мовних кліше.

3. Ознаки типу інституційного дискурсу характеризують тип суспільного інституту по його ключовому концепту.

4. Нейтральні ознаки включають у себе 3 різномірні складові:

- стройовий матеріал дискурсу;
- особистісно-орієнтовані фрагменти спілкування;
- моменти інституційного дискурсу, які характерні в більшій мірі для інших інститутів [31, с. 37–49].

При найближчому розгляді перерахованих ознак, можна зробити висновок, що дискурс за своєю природою носить культурологічний характер: при особистісно-орієнтованому спілкуванні усвідомлення

змісту адресатом залежить від форми знака та особистісної концептосфери адресата. Або, наприклад, ключовий концепт інституту, позначений у свідомості особливим ім'ям, пов'язаний з певними функціями людей, громадськими ритуалами, стереотипами і текстами, що з'явилися у цьому соціальному утворенні [31, с. 56].

Дані приклади свідчать про те, що коди культури та її складові є основними факторами формування дискурсу. Отже, дискурс розуміємо як текст, який має свого автора і створений для реалізації певних цілей у реальному спілкуванні, в якому відбивається властивий даному соціуму спосіб бачення світу.

Особливим різновидом дискурсу з точки зору його інституційної приналежності є політичний дискурс. Для розуміння суті цього явища, зупинимося на понятті «політика». Аналіз підходів фахівців у галузі політології та філософії за даними інтернет-ресурсів і словників демонструє, що даний термін трактується не зовсім однаково у різних авторів.

За визначенням Великого філософського словника «політика – сфера діяльності, пов'язана з відносинами між класами, націями та іншими соціальними групами, ядром якої є проблема завоювання, утримання і використання державної влади; участь у справах держави; визначення форм, завдань та змісту її діяльності» [6].

Краткий Оксфордський політичний словник надає таке визначення: «Politics is a process by which group of people make decisions. The term is generally applied to behaviour within civil governments, but politics has been observed in all human group interactions, including corporate, academic and religious institutions. It consists of social relations involving authority or power and refers to the regulation of a political unit, and to the methods and tactics used to formulate and apply policy» [96].

Але в наведених визначеннях, не дивлячись на ряд відмінностей, слід звернути увагу на ключові одиниці, що в них використовуються:

соціальні групи і відносини між ними, влада, держава, тактики і методи діяльності. Оскільки вони взаємопов'язані одне з одним, соціокультурні відносини між ними реалізуються за допомогою мови, яка є «найважливішим сховищем колективного досвіду» [50], і в цьому сенсі культурою.

Отже, оскільки зміст поняття «політика» впливає на обсяг дискурсу, що його відображає, політичний дискурс представляє собою процес кодування-декодування інформації, пов'язаної з відстоюванням інтересів певного класу з використанням апарату влади. За допомогою мови політик нав'язує свою точку зору, свою промову він будує відповідно до психологічних законів управління свідомістю аудиторії, організовує і оформлює її в залежності від учасників, цілей, соціальних норм і культурних традицій. Таким чином, політика, влада мають лінгвокультурологічний вимір, так як припускають інтерпретацію в знаках культури конкретної спільноти.

Переважає більшість авторів робіт у сфері дослідження політичного дискурсу ставлять перед собою завдання розглянути особливості дискурсу політика й здійснювану ним комунікацію.

Так, для характеристики політичної комунікації А. Чудінов виділяє наступні антиномії: ритуальність – інформативність, інституційність – особистісний характер, езотеричність – загальнодоступність, редукціонізм – багатоаспектність інформації в політичному тексті, авторство – анонімність політичного тексту, інтертекстуальність – автономність політичного тексту, агресивність – толерантність у політичній комунікації [82, с. 42–56].

Політичний дискурс у своєму розпорядженні має систему конститутивних ознак, які визначають його суть, і наділяється рядом функцій. У зарубіжній лінгвістиці «political discourse is the formal exchange of reasoned views as to which of several alternative courses of action should be taken to solve a societal problem. It is intended to involve all

citizens in the making of the decision, persuade others (through valid information and logic), and clarify what course of action would be most effective in solving the societal problem» [96].

У цьому визначенні політичний дискурс розглядається як спілкування не тільки в соціально-політичній сфері (пошук найбільш ефективного способу вирішення соціальної проблеми), але і в публічній сфері спілкування (вплив на аудиторію за допомогою вагомою інформації), тобто підкреслюються відносини між соціальними групами.

На думку Є. Шейгал, політичний дискурс має два виміри: реальне і віртуальне. Під реальним виміром автор розуміє миттєвість мовної діяльності та її емоційно-ціннісну забарвленість, а також мовні твори (тексти), які виникають у результаті даної діяльності та взяті у взаємодії лінгвістичних, паралінгвістичних й екстралінгвістичних чинників. Дослідниця вважає, що віртуальний вимір дискурсу є семіотичним простором, що включає вербальні та невербальні знаки, сукупним денотатом яких є світ політики, тезаурус висловлювань, набір моделей мовних дій і жанрів, специфічних для спілкування в даній сфері [88].

На сучасному етапі інтерес представляє дослідження політичного дискурсу в реальному вимірі, оскільки в ньому показана сутність ознак, що його утворюють. Мовленнєва діяльність здійснюється в певному контексті, в якому суб'єкт мовлення і адресат наділяються певними соціальними ролями у відповідності до їх участі в політичному житті, в результаті чого виникають тексти з урахуванням впливу на них мовних і немовних чинників. Автор (в даному випадку політик), перш ніж нав'язати свою думку адресату, намагається «переселитися» в чужій уявний світ, де він враховує особистісні характеристики дійової особи, місця, часу, обставин. За дискурсом можна побачити фрагмент ментального світу автора, його спосіб бачення світу, який він сам створює. Отже, для політичного дискурсу в різних соціумах характерні риси культурної специфіки.

Таким чином, у політичному дискурсі на перший план висувається його лінгвокультурологічна сутність. За своєю значимістю такі поняття як «політика», «влада», «соціальний клас», «стратегії», «тактики», «відносини між класами і групами» наближаються до констант культури в розумінні Ю. Степанова: «Концепти існують по-різному в різних своїх шарах, і в цих шарах вони по-різному реальні для людей даної культури» [59].

Тому дані поняття широко і різноманітно представлені в мовній системі. За допомогою мови людина (політик) не тільки висловлює своє ставлення до світу, внутрішній намір і готовність до діяльності, але й сама «мова нав'язує людині певне бачення світу» [71, с. 48], «включає національні традиції, мову, історію, сформовану і відшліфовану століттями модель політичного спілкування, взаємодію з іншими національними культурами т.д.» [50].

Культура є основоположним чинником формування мови, але і роль мови, на думку Е. Сепіра, в накопиченні культури очевидна і істотна [69].

По-друге, дані поняття відображені в мовленні (текстах) і дискурсивних практиках, які будуються відповідно до певних психологічних законів управління свідомістю аудиторії. Крім того, політичний дискурс завжди є ідеологічно забарвленим, тобто визначається найбільш важливими і великими ідеологіями, такими як консерватизм, лібералізм, фашизм, анархізм і т.д., що формують соціальні позиції. Ідеологічна складова політичного дискурсу – завоювання і збереження влади, причому ідеологічні переконання проявляють себе в політичному дискурсі на рівні змісту, за допомогою різних способів мовленнєвого впливу (аргументація), лінгвістичних засобів (маніпуляція свідомістю) і т.д.

Отже, в лінгвістичній літературі політичний дискурс представлений як багатоаспектне і багатопланове явище, як комплекс

елементів, що утворюють єдине ціле. Слідом за О. Барановим, розглядаємо політичний дискурс як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом [3, с. 6], що і відображають специфічні особливості ментального світу політика. Слід зазначити, що функціонування політичного дискурсу в певному лінгвокультурологічному просторі відображає специфічні особливості особистісної концептосфери політика.

Таким чином, як об'єкт лінгвокультурологічного аналізу, політичний дискурс має ряд істотних ознак, які визначають його суть: цілеспрямованість і динамічність характеру, ситуативну приуроченість, миттєвість (спонтанність) мовленнєвої діяльності, віднесеність до певного контекста, приналежність до цілого шару культури, а також жанрову або ідеологічну приналежність.

Відомо, що мова як абстрактна знакова система реально існує у вигляді дискурсів. Спілкування не є абстрактним, воно завжди протікає в певній сфері людської діяльності, у певному соціальному просторі. Саме тому в лінгвістичній літературі, як правило, аналізується не дискурс взагалі, а конкретний дискурс (публіцистичний, економічний дискурс, дискурс влади, дискурс претендентів на владу та ін.) [75, с. 13–14].

Політичний дискурс теж не обійдений увагою лінгвістів. Політична мова, політична комунікація є об'єктом пильної уваги широкого кола мовознавців (В. Базильов, А. Баранов, А. Вежбіцька, І. Воробйова, О. Єрмакова, Є. Земська, В. Карасик, Ю. Караулов, Л. Крисін, А. Чудінов, В. Шапошников, Є. Шейгал, G. Gibulkiene, G. Lakoff та ін.).

Політична лінгвістика – наука, що виникла на перетині лінгвістики з політологією та враховує також досягнення етнології, соціальної психології та соціології.

А. Чудінов вважає, що основне завдання політичної лінгвістики – дослідити різноманітні взаємовідносини між мовою, комунікацією, суб'єктами політичної діяльності та політичним станом суспільства. На відміну від таких напрямків сучасного мовознавства, які об'єднуються схожістю методології та мають визнані більшістю дослідників постулати й принципи, політична лінгвістика об'єднується, насамперед, матеріалом, що досліджується (політична мова, політичні тексти, політичний дискурс) [82, с. 69].

Політичний дискурс є важливим для політичної лінгвістики поняттям. Політичне «життя», яке визначає сприйняття тексту, є максимально різноманітним. Тому у зміст політичного дискурсу повинні бути включені всі присутні у свідомості мовця і слухача компоненти, здатні впливати на породження й сприйняття мови: інші тексти, зміст яких враховується автором і адресатом даного тексту, політичні погляди автора та його завдання при створенні тексту, політична ситуація, в якій створюється і «живе» цей текст [70].

Отже, у сучасній науці не існує єдиного розуміння терміну «політичний дискурс».

Так, Є. Шейгал використовує терміни «політичний дискурс» і «політична комунікація» як рівнозначні, а під мовою політики розуміє структуровану сукупність знаків, що утворюють семіотичний простір політичного дискурсу. Дослідниця виходить з широкого розуміння політичного дискурсу і включає в нього будь-які мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких відноситься до сфери політики. Подібний підхід до кордонів політичного дискурсу дозволяє виявити його зіткнення з багатьма іншими різновидами інституційного дискурсу (військовим, педагогічним, рекламним, релігійним, науковим, юридичним, спортивним), а також неінституційними формами спілкування (художній і побутовий дискурс). Особливу роль у бутті політичного дискурсу відіграє дискурс масмедіа, що є в сучасну епоху

основним каналом здійснення політичної комунікації, у зв'язку з чим правомірно говорити про тенденції до зрощення політичного спілкування з дискурсом масмедіа.

Характерними ознаками мови політики, на думку Є. Шейгал, є:

- смислова невизначеність (політики часто уникають висловлювання своїх думок);
- фантомність (багато знаків політичної мови не мають реального денотата);
- фідеїстичність (ірраціональність, опора на підсвідомість);
- езотеричність (справжній зміст політичних висловлювань зрозумілий тільки обраним);
- дистанційність;
- театральність [88].

Політична комунікація є переважно інституційною: спілкування відбувається не між конкретними людьми, а між представником соціального інституту (урядом, парламентом, громадською організацією, муніципалітетом і т.п.) і представником іншого соціального інституту або «громадянином», «виборцем».

В. Демьянков розглядає такі характеристики політичного дискурсу, як оцінність і агресивність, ефективність, а також відстоювання точки зору в політичному дискурсі [25].

У нашій роботі ми, слідом за Є. Шейгал, дотримуємося думки, що політичний дискурс включає мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких відноситься до сфери політики, таким чином, ми виходимо з широкого розуміння політичного дискурсу.

1.2. Підходи до мовленнєвого портретування

Одним із способів опису мовної особистості є створення її мовленнєвого портрета. Історично інтерес до мовленнєвого портретування виникає з фонетичного портретування і пов'язується в першу чергу з ім'ям М. Панова, який у середині 60-х років ХХ сторіччя зробив ряд фонетичних портретів відомих громадських діячів [59].

У сучасній лінгвістиці мовленнєвий портрет називають «функціональною моделлю мовної особистості» [4], «сукупністю мовних і мовленнєвих характеристик комунікативної особистості або певного соціуму в окремо взятій період існування» [4], «втілену в мовленні мовну особистість» [4] і т.д.

М. Гордєєва робить детальний огляд сучасних робіт по мовленнєвому портретуванню і зазначає, що в описі мовленнєвого портрета єдиної суворої моделі дотримуються далеко не всі, проте в більшості досліджень рівні опису мовленнєвого портрета відповідають рівням мовної особистості по Ю. Караулову: по-перше, це лексичний рівень, при аналізі якого розглядаються особливості слововживання; по-друге, рівень, що відображає уявлення про світ, що закладені в значенні слів і виразів – картину світу мовця; по-третє, рівень комунікативних ролей, стратегій і тактик [18].

На думку деяких дослідників (М. Гордєєвої, Л. Крисіна, Т. Миколаєва, С. Леорда та ін.), при створенні мовленнєвого портрета опис усіх шарів мови не є обов'язковим, так як мовні парадигми, починаючи від фонетичної і закінчуючи словотворчою, виявляються цілком відповідними загальнонормативним параметрам [49].

Одним із найважливіших завдань мовленнєвого портретування є фіксація «діагностуючих плям» [43], під якими розуміються соціально марковані способи вибору й вживання мовних засобів та особливості мовленнєвої поведінки [18].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики мовленнєвому портретуванню різних типів мовної особистості присвячується велика кількість досліджень, в яких аналізуються ті чи інші аспекти промов представників окремих соціальних і вікових груп: носіїв елітарної мовленнєвої культури [38] та представників сучасної молоді [19], мешканців міста та діалектоносіїв [46].

У різних аспектах описуються мовна особистість сучасної студентської молоді, школярів, військових, емігрантів, інтелігентів і т.д. [62].

Друга половина ХХ століття відзначається також підвищеним інтересом до мовленнєвого портретування представників різних професійних груп. У зв'язку з цим не залишається без уваги і сфера політичної комунікації. Політичний діяч виступає, з одного боку, як носій індивідуальних комунікативно-прагматичних і лінгвостилістичних характеристик, з іншого боку – як представник цілого класу, тип інституційної мовної особистості, що несе в собі ознаки групової приналежності. Як правило, об'єктом досліджень стають політичні лідери – глави держав, глави урядів, лідери політичних партій та яскраві представники політичної опозиції [63].

Публічний характер і величезний маніпулятивний потенціал політичної комунікації зумовили інтерес до неї з боку багатьох лінгвістичних шкіл і напрямків. Мовленнєве портретування політиків здійснюється в рамках і на перетині ряду наук – соціолінгвістики, лінгвокультурології, прагматики, риторики та ін. – і представляє собою характеристику різних рівнів реалізації мовної особистості. У зв'язку з цим представляється можливим розділити все різноманіття досліджень з даної проблематики на кілька груп:

- дослідження когнітивної складової промов політиків;
- дослідження мовленнєвої поведінки політика в змістовно-комунікативному аспекті;

- риторичне портретування політичних діячів;
- дослідження акустичних характеристик промов політиків.

Дослідження першої групи мають на меті виявлення базових домінант ціннісної ієрархії мовної особистості політика, відтворення його ідеологічної картини світу [76].

У якості основної одиниці аналізу в цих дослідженнях виступає концепт, який розуміється як «багатовимірне смислове утворення» [32], одиниця «ментальних або психічних ресурсів свідомості» [33].

При аналізі тих чи інших концептів дослідники розкривають їх понятійні та ціннісні складові і виділяють значення, що утворюють ядерні та периферійні смисли в дискурсі політичного діяча. Крім того, аналізується вираження концепту – способи його реалізації в мові політика. Для цього розглядається контекстуальне вживання концепту, всі мовні засоби, що служать для ілюстрації та уточнення його змісту.

Серед досліджень цієї групи особливо слід виділити доробки, в яких когнітивна складова мовної особистості політичного діяча розглядається через призму побудови метафоричних моделей [58; 82].

Теоретико-методологічною базою цих досліджень є теорія концептуальної метафори (Дж. Лакофф, М. Джонсон), дескрипторна теорія метафори (А. Баранов, Ю. Караулов), когнітивне вивчення метафори в школі політичної лінгвістики (А. Чудінов, Е. Будаєв) та інші напрямки сучасної метафорології, в основі яких лежить уявлення про метафору як про особливий механізм мовленнєво-розумової діяльності. Як відзначають А. Чудінов і Е. Будаєв, такий підхід дозволяє вивести метафору за рамки мовної системи і розглядати її як феномен взаємодії мови, мислення й культури [9; 82].

Для дослідників когнітивної системи мовної особистості політичного діяча метафора є своєрідним способом відображення ідеологічної картини світу політика. Метафори аналізуються з точки зору реалізації в них певних ціннісних домінант мовної особистості

політика. Так, у дослідженні А. Нехорошевої з опорою на класичну типологію концептуальних метафор Дж. Лакоффа аналізується взаємодія основних концептів когнітивної матриці «свій-чужий» [57].

У роботі В. Дементьєва метафора розглядається як один з мовних засобів вираження оцінки в політичному дискурсі [23].

До першої групи досліджень також відносять роботи, в яких у якості засобів вербалізації ціннісних домінант мовної особистості політика розглядаються фразеологічні одиниці [65].

Дослідження другої групи, що присвячені мовленнєвому портретуванню політиків у змістовно-комунікативному аспекті, ґрунтуються на системному підході та припускають звернення до концепції мовної особистості, розробленої Ю. Карауловим [81].

Роботи цієї групи містять опис лінгвоідеологічного пласта мовлення політичного діяча, характеристику комунікативної поведінки політика через аналіз основних стратегій і тактик, а також стилістичну кваліфікацію найбільш частотних у мовленні політика мовних одиниць.

Так, Е. Осетрова для опису мовленнєвого портрета політичного діяча пропонує двокомпонентну модель, що включає змістовну і комунікативну складові. До змістовних характеристик дослідниця відносить концепти (ключові слова), модель справжнього, модель майбутнього і гасла. Самим специфічним об'єктом з усіх чотирьох авторка вважає гасла: «Вони є «мовним анфасом» політика, який прагне до того, щоб бути змістовно впізнаваним і відмінним від будь-якого зі своїх опонентів» [63].

Мовну (комунікативну) складову моделі мовленнєвого портрета, на думку вченої, складають комунікативний режим (монолог – діалог), жанрові уподобання, комунікативна успішність (мовні помилки), а також ступінь щирості (правдивості) [63].

Крім того, Е. Осетрова зазначає, що мовленнєвий портрет політика не пред'являється суспільству безпосередньо, але має вигляд приблизної, не завжди точної копії завдяки зусиллям ЗМІ, опонентів і громадської думки [63].

У дослідженні О. Асташової, що присвячено вивченню мовної особистості політика в динамічному аспекті, пропонується модель лінгвопортретного опису, яка включає в себе три рівні:

- лінгвокогнітивний, пов'язаний з описом ключових ідеологічних концептів у дискурсі особистості;
- комунікативний, що розкривається на базі понять мовленнєво-поведінкових стратегій і тактик;
- індивідуально-мовленнєвий, що спирається на поняття мовленнєвої компетенції особистості [24].

Дослідниця створює лінгвопортретні варіанти мовної особистості політичного діяча в залежності від умов сучасної для нього соціальної реальності і його політичного статусу. На основі зіставлення лінгвопортретних варіантів О. Асташова виявляє константні і варіативні параметри мовної особистості політика, що дозволяють простежити динамічну модифікацію мовленнєвого портрета, зумовлену певним соціально-культурним контекстом [50].

Мовленнєве портретування політичних діячів у риторичному аспекті – складання «риторичного портрета» – здійснюється в руслі компетентнісного підходу і передбачає аналіз знань, умінь і навичок, що допомагають політику надавати запланований вплив на аудиторію [58].

Метою даних досліджень є оцінка риторичної компетенції та визначення домінуючих засобів мовного впливу в мові політичного діяча.

На думку О. Паршиної, риторична грамотність політика проявляється в першу чергу в ефективності використання тактик мовленнєвої поведінки [63].

О. Обвінцева досліджує мовностилістичні засоби емоційного впливу в передвиборних промовах дружин кандидатів у президенти. Як риторичні засоби впливу авторка розглядає різні топоси та їх реалізації в ряді емоційних прикладів; у якості як лінгвостилістичних засобів – лексеми з емотивний компонентом, а також різноманітні стилістичні прийоми [58].

В окрему групу досліджень відносять роботи, в яких об'єктом вивчення стають акустичні характеристики промови політиків [10].

Цей тип мовленнєвого портретування відноситься до області апаратної лінгвістики та здійснюється із застосуванням комп'ютерних аудіо- і відеоредакторів. Видається очевидним, що інтонаційні та інші акустичні характеристики мовлення політика розглядаються як засіб мовленнєвого впливу і, ширше, як засіб формування певного образу політика, а тому аналізуються з урахуванням їх взаємодії з синтаксичними конструкціями, лексичним наповненням і ситуативним контекстом.

Так, Ю. Алишева досліджує домінантні характеристики мовленнєвих портретів політичних діячів сучасності. Авторка аналізує взаємодію різнорівневих мовних засобів, що забезпечують своєрідність мовленнєвого портрета політиків. Найбільша увага при цьому приділяється акустичним характеристикам звукового мовлення, до яких дослідниця відносить особливості синтагматичного членування мовленнєвого потоку, домінуючі інтонаційні моделі, паузації, варіювання інтенсивності звучання в залежності від значимості інформації і т.д. [24].

В умовах сучасної наукової інтеграції лінгвістичні дослідження все частіше виходять за рамки певної школи і ведуться на перетині кількох наукових напрямків.

Дослідники мовленнєвої поведінки мовної особистості наголошують на важливості мовленнєво-жанрової компетенції мовця.

Так, на думку К. Сєдова, «ступінь володіння / неволодіння особистістю нормами мовленнєво-жанрової поведінки, тяжіння до тих чи інших жанрів можуть стати основою для типології проявів комунікативної компетенції» [64].

У зв'язку з цим слід сказати ще про один напрямок у дослідженні мовної особистості, що оформився на стику лінгвоперсонології та теорії мовленнєвих жанрів, – персонологічну генрістику [23].

До найважливіших завдань даного напрямку відноситься дослідження мовної особистості через призму мовленнєвого жанру, при якому на перший план виходять обсяг і детальні характеристики мовленнєво-жанрової комунікативної компетенції мовної особистості.

В. Дементьєв зазначає, що в рамках типології, побудованої на підставі «мовна особистість через призму жанру» виділяються типи мовної особистості в залежності від умінь, здібностей, переваг, репертуару мовленнєвих жанрів, що використовуються. В. Дементьєв також зазначає, що проста фіксація мовленнєвих жанрів, що використовуються мовною особистістю, є необхідною умовою для створення її мовленнєвого портрета [23].

Мовленнєво-жанровий аналіз стає особливо актуальним для дослідження політичної комунікації, адже публічні промови політиків – це завжди мовлення, детерміноване канонами певного жанру (інтерв'ю, прес-конференція, дебати, передвиборче звернення тощо). У зв'язку з цим вважаємо, що саме мовленнєве портретування в жанровому аспекті забезпечує найбільш комплексний підхід до аналізу мовної особистості політика, так як дозволяє не тільки охарактеризувати різні рівні реалізації мовної особистості, а й простежити залежність варіювання тих чи інших мовленнєвих характеристик від жанру, ситуації комунікації, тобто оцінити ступінь мовленнєво-жанрової і, ширше, комунікативної компетенції політика. Крім того, аналіз мовленнєвої поведінки політика

в рамках певних жанрів надає інформацію для оцінки типу його мовної особистості [64].

Слід зазначити, що терміном «жанр» стосовно політичного дискурсу зазвичай позначаються подієві мовленнєві жанри (складні мовленнєві події [23], гіпержанри [22]), тобто мовленнєві форми, що супроводжують соціально-комунікативні ситуації й об'єднують у своєму складі кілька жанрів, які в свою чергу складаються з субжанрів, одноактних висловлювань, що входять до складу жанру на правах тактик [23].

Мовленнєво-жанровий репертуар того чи іншого політика в чималому ступені обумовлений його політичним статусом. Так, існують жанри, в яких може виступати тільки президент (інавгураційна промова), кандидати на пост президента країни (передвиборче звернення) і т.д. У цьому випадку мова йде, як правило, про монологічні риторичні жанри. Існують також письмові форми, різна ступінь представленості яких у дискурсі політичного діяча також в основному залежить від його політичного статусу (політична програма, передвиборні статті і т.д.) [26].

Для опису мовної особистості політика усні діалогічні жанри мають більше значення, ніж жанри риторичні та письмові, оскільки останні, хоча і можуть служити підставою для вимірювання риторичної грамотності політика, не відображають у повній мірі закономірності його мовленнєвої поведінки. Риторичні жанри реалізуються в текстах, що є заздалегідь підготовленими і відредагованими (в умовах сучасної політичної дійсності за допомогою професійних редакторів – спічрайтерів), у якості основної мети мають вплив на аудиторію і представляють політика в найбільш вигідному для нього світлі. Усні діалогічні жанри (інтерв'ю, пресконференція, дебати, ток-шоу), у свою чергу, характеризуються високим ступенем спонтанності комунікації і відповідно передбачають максимально об'єктивні результати аналізу.

Інтерес до усної комунікації в цілому характеризує сучасну дійсність і в повній мірі поширюється на жанровий простір політичного дискурсу: «необхідність дослідження політичного дискурсу на матеріалі мовлення політиків диктується тенденціями розвитку політичної комунікації, які спостерігаються в нашому суспільстві, а саме – «оралізацією» спілкування, значним зростанням ролі усного мовлення, збільшенням її питомої ваги в спілкуванні й підвищенні значущості усного мовлення як форми існування мови» [62].

Отже, мовленнєве портретування політичних діячів є популярним напрямком політичної дискурсології. Воно здійснюється в різних аспектах і в рамках або на перетині різних лінгвістичних напрямків, таких як когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, теорія дискурсу, риторика, прагматика та ін. Особливо актуальним і перспективним постає опис мовної особистості політика в жанровому аспекті, який передбачає жанрову кваліфікацію дискурсу політичного діяча й опис його комунікативно-мовленнєвої поведінки в рамках заданого мовленнєво-жанрового репертуару. Перевага мовленнєво-жанрового аналізу полягає в комплексному підході, що дозволяє інтегрувати змістовний, поведінковий і компетентнісний аспекти. Саме при такому комплексному підході забезпечується максимально повний і детальний опис мовленнєвого портрета мовної особистості.

1.3. Поняття мовної особистості

Зміна наукової парадигми в мовознавстві напочатку XXI століття призводить до актуалізації питання зв'язку людини і мови. На перший план виходить проблема мовної особистості.

У сучасній лінгвістиці вивчення феномена мовної особистості пов'язують у першу чергу з іменами В. Виноградова і Ю. Караулова.

В. Виноградов уперше ввів термін «мовна особистість» у науковий обіг, застосувавши його в аналізі образів автора й адресата в різних типах текстів [11].

У працях Ю. Караулова проблема мовної особистості отримує глибоке теоретичне обґрунтування [45].

Саме його концепція мовної особистості стає базовою для наступних поколінь дослідників (С. Воркачов, В. Карасик, В. Нерознак). Під мовною особистістю Ю. Караулов розуміє сукупність здібностей і характеристик людини, що обумовлюють створення й сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), які розрізняює:

- а) ступінь структурно-мовної складності;
- б) глибина й точність відображення дійсності;
- в) певна цільова спрямованість [62].

Дослідник зазначає, що вивчення й опис мовної особистості передбачає відтворення структури мовної особистості на основі її дискурсу. Комплексне вивчення мовної особистості, на думку мовознавця, включає:

- а) характеристику вербально-семантичного рівня її організації;
- б) реконструкцію мовної картини світу або тезауруса даної особистості (характеристику когнітивного рівня);
- в) виявлення її життєвих чи ситуативних домінант, установок, мотивів, що знаходять відображення в дискурсі (характеристику мотиваційного рівня) [44].

Такий опис дає можливість виявити філософсько-світоглядні передумови, етнонаціональні особливості, соціальні характеристики та історико-культурні витоки мовної особистості. Інтерес до феномену мовної особистості зумовив формування нового напрямку в мовознавстві – лінгвістичної персонології (теорії мовної особистості), у рамках якої розробляються типології, створюються різні моделі й

методики опису, а також апробуються прийоми збору лінгвістичного матеріалу для аналізу мовної особистості.

Сучасні наукові дослідження свідчать про те, що в описі мовної особистості допускаються різні підходи.

Поряд із терміном «мовна особистість» у лінгвістичний вжиток увійшли поняття «мовленнева особистість» і «комунікативна особистість».

Під мовленнєвою особистістю розуміється мовна особистість у парадигмі реального спілкування [5, с. 59].

Комунікативна особистість – це конкретний учасник конкретного комунікативного акту, реально діючий у реальній комунікації [3, с. 151].

Соціальна сутність мови полягає в тому, що вона існує перш за все в мовній свідомості – колективній та індивідуальній. Відповідно до цього, мовний колектив, з одного боку, та індивідуум, з іншого боку, є носіями культури в мові. Носієм мовної свідомості є мовна особистість, тобто людина, що існує в мовному просторі – в спілкуванні, в стереотипах поведінки, зафіксованих у мові, в значеннях мовних одиниць і змісті текстів.

У сучасній лінгвістиці не існує єдиного терміну, який найбільш точно позначає поняття мовної особистості: так, співіснують терміни «мовець» (Н. Арутюнова), «мовна особистість», (Ю. Караулов і В. Тимофеев), «мовленнева особистість» (Ю. Прохоров), «комунікативна особистість» (В. Червоних) і т.д.

В. Болдирев визначає мовну особистість як поняття, що покликане охарактеризувати свідомість, мислення й діяльність людини у взаємозв'язку з мовою. Людина в першу чергу є мовною особистістю – особистістю, яка користується мовою і втілена в мові [13].

Ю. Караулов під мовною особистістю розуміє «сукупність здібностей і характеристик людини, що обумовлюють створення нею мовних творів (текстів)» [45].

Мовну особистість можна охарактеризувати з позицій мовної свідомості і мовної поведінки, тобто з позицій лінгвістичної концептології і теорії дискурсу. Мовна свідомість опредмечується в мовленнєвій діяльності, в процесах говоріння (листи) і розуміння (за Л. Щербою). Мовленнєва діяльність здійснюється індивідумом і обумовлена його соціопсихофізіологічною організацією. У мовленнєвій організації людини важливими аспектами є мовна свідомість як активне вербальне «відображення у внутрішньому світі зовнішнього світу» [36] і мовленнєва поведінка як усвідомлена й неусвідомлена система вчинків, що розкривають характер і спосіб життя людини. Мовна свідомість виявляється у виборі засобів спілкування.

Реалізація цих засобів у конкретній мовленнєвій дії виражається в тексті, який зазвичай вимовляється або пишеться окремим індивідом, особистістю. На думку А. Шахнаровича, мовна здатність – це «механізм, який забезпечує використання «психологічних знарядь», в той час як «процес використання цих знарядь, культурні правила їх вибору і ситуативна організація виходять за межі власне мовної здібності». Вони належать комунікативній компетенції, яка разом з мовною здатністю становить мовну особистість» [82].

Увага сучасних дослідників мовної комунікації все більше концентрується на вивченні взаємозв'язку та взаємовпливу мови і суспільства, на пошуку відповіді на питання, «як людина використовує мову у якості знаряддя спілкування, як у мовних одиницях відбивається сама людина у всьому різноманітті її проявів» [77].

Феномен мовної особистості є об'єктом дослідження різних галузей лінгвістики, що дозволяє багатопланово розглянути різні аспекти явища, що досліджується. Мовна особистість відображає філософські, соціологічні та психологічні погляди на суспільно значиму сукупність фізичних і духовних властивостей людини. У лінгвістичній традиції під «мовною особистістю», передусім, мається на увазі людина

як носій мови, узята з боку її здатності до мовленнєвої діяльності, тобто комплекс психофізіологічних властивостей індивіда, що дозволяє йому виробляти й сприймати мовленнєві твори, – особистість мовна [11].

Це і сукупність особливостей вербальної поведінки людини, яка використовує мову як засіб спілкування, – особистість комунікативна [77], і закріплений переважно в лексичній системі базовий національно-культурний прототип носія певної мови, «семантичний фоторобот», що складається на основі світоглядних установок, ціннісних пріоритетів і поведінкових реакцій, відображених у словнику, – особистість словникова, етносемантична [67].

Мовна особистість розглядається з позицій мовної свідомості і мовленнєвої поведінки. Мовна особистість є носієм мовної свідомості. Свідомість людини виявляється багато в чому обумовленою культурою тієї спільноти, до якої вона належить. Мовна свідомість – це опосередкований мовою образ світу тієї чи іншої культури. Мовна свідомість особистості реалізується в мовленнєвій поведінці, яка визначається комунікативною ситуацією, мовним і культурним статусом, соціальною належністю, світоглядом і т.д.

Складовими мовної особистості є мовна здатність і комунікативна компетенція. Мовна здатність розглядається як можливість навчитися вести мовленнєве спілкування. Успішність мовленнєвого спілкування залежить від здатності учасників спілкування організувати свою мовленнєву та немовленнєву поведінку відповідно до завдань спілкування, тобто мова йде про комунікативну компетенцію. Комунікативна компетенція виступає проявом мовної свідомості у виборі засобів спілкування.

У зміст мовної особистості включаються такі компоненти:

1. Ціннісний компонент, де мова утворює мовний образ світу й ієрархію духовних уявлень, які лежать в основі формування

національного характеру і реалізуються в процесі мовного діалогового спілкування.

2. Культурологічний компонент, представлений фактами культури, що вивчається, пов'язаних з правилами мовленнєвої і немовленнєвої поведінки, знання яких сприяє формуванню навичок адекватного вживання і ефективного впливу на партнера по комунікації.

3. Особистісний компонент, тобто те індивідуальне, глибинне, що є в кожній людині [73, с. 8–9].

В основі вивчення мовної особистості закладено потребу комплексного підходу до її аналізу, можливість і необхідність виявлення на базі дискурсу не тільки її психологічних рис, але й філософсько-світоглядних передумов, етнонаціональних особливостей, соціальних характеристик, історико-культурних витоків. Навіть психолінгвістичний аспект володіння культурою мовлення пов'язаний з поняттям мовної особистості. Оволодіння мовою – її лексикою, фонетикою, граматику, стилістикою – створює внутрішній образ світогляду людей і кожної людини окремо. Тим часом бурхливий розвиток лінгвістики, лінгводидактики та методики викладання і вивчення іноземних мов у другій половині ХХ століття призводить до висунення на перший план теорії мовної особистості з її концептами первинної, вторинної, третинної особистості і т.д. [14].

У понятті мовної особистості фіксується зв'язок мови з індивідуальною свідомістю особистості, зі світоглядом. Будь-яка особистість проявляє себе і свою суб'єктність не тільки через предметну діяльність, але і через спілкування, яке є неможливим без мови і мовлення. Мова людини відображає її внутрішній світ, служить джерелом знань про її особистість. Більш того, «очевидно, що людину не можна вивчити поза мовою», оскільки важко зрозуміти, що представляє з себе людина, поки ми не почуємо, як і що вона говорить. Але також неможливо «мову розглядати у відриві від людини», так як

без особистості мова залишається не більше ніж системою знаків. Ця думка підтверджується В. Воробйовим, який вважає, що «про особу можна говорити тільки як про мовну особистість, як про втілення в мові» [26].

З точки зору ціннісного аспекту аналіз мовної особистості базується на визнанні того, що цінності мають такі властивості, як людська віднесеність і соціальна обумовленість. Найважливіші компоненти цінностей – оцінка, норма і оцінний стереотип. Ціннісні домінанти в різних культурах можуть бути як універсальними, так і специфічними в залежності від історичної та культурної традиції країни [13].

Проблема вивчення мовної особистості викликає значний інтерес у лінгвістів (В. Карасик, Ю. Караулов, Ю. Прохоров, В. Червоних та ін.). Зокрема, в рамках дослідження політичного дискурсу вона набуває особливої актуальності. Оскільки багато дій, що здійснюються в сфері політики, мають мовну природу, затребуваним є дослідження прийомів мовного впливу на масову аудиторію. У зв'язку з цим особливої уваги заслуговують виступи політичних діячів.

У парадигмі лінгвістичних досліджень традиційно розмежовують три підходи до аналізу політичного дискурсу: дескриптивний, когнітивний і критичний.

Мовна поведінка політиків, мовні засоби і риторичні прийоми, які вони використовують піддаються вивченню в рамках дескриптивного підходу. Критичний підхід спрямований на критичне вивчення соціальної нерівності, що виражається в мові або дискурсі. В основі когнітивного підходу лежить моделювання когнітивної бази політичного дискурсу, що здійснюється через аналіз фреймів, концептів, метафоричних моделей і стереотипів.

Необхідно відзначити, що в сучасних наукових розвідках феномен мовної особистості часто розглядається в контексті когнітивного підходу.

Так, Т. Соколовська описує політичного лідера як мовну особистість з опорою на ключові слова, домінантні метафори і стереотипи мовленнєвого спілкування. Дослідниця виявляє спільне та відмінне між когнітивними моделями в дискурсах, що належать представникам влади [63].

А. Нехорошева розглядає мовну особистість політичного лідера як унікальне і самобутнє явище, основною метою якого є реалізація влади [57].

Д. Шапочкин визначає когнітивні аспекти, що властиві британському політичному дискурсу та об'єднують його з американським і німецьким політичним дискурсом, а саме: цільова спрямованість, звернення, емоційність, мовні стратегії [85].

Мовна особистість політичного діяча стає впізнаваною завдяки набору спеціальних «ключових слів». Під ключовими словами розуміються лексеми, що позначають найбільш актуальні поняття або явища, відображені в дискурсі певного політичного діяча.

Характерні ознаки ключових слів:

- 1) співвіднесеність з певним політичним діячем;
- 2) номінація актуальних понять і явищ епохи, що знаходяться в центрі суспільної дискусії (тобто в центрі уваги ЗМІ);
- 3) висока частотність вживання.

Грунтуючись на цих ознаках, вдається провести ідентифікацію ключових слів мовної особистості політичного діяча. Сама процедура ідентифікації складається з декількох етапів:

- 1) складання вибірки;
- 2) аналіз основної проблематики вибірки;

3) виділення слів і словосполучень у складі лексико-семантичних груп, що відображають основні політичні проблеми;

4) визначення доміантних «ключових слів» кожної лексико-семантичної групи відповідно до тематичної ознаки (центральне / ядерне поняття групи) і критерію частотності;

б) систематизація виділених «ключових слів».

«Ключові слова» певним чином «етикетують» дискурс мовної особистості політичного діяча, тобто свідчать про найбільш актуальні події та явища періоду діяльності політика, що знаходилися в центрі суспільної дискусії, репрезентують центри атракції в суспільній свідомості періоду, що досліджується [32].

Таким чином, вивчення мовної особистості політика є цікавим і багатим полем діяльності для сучасних мовознавців. Такі тенденції в розвитку лінгвістичної науки дають можливість вивчити особливості світогляду носіїв різних мов, перспективи розвитку, особливості ідеології та суспільно-правової системи держав, що забезпечує успішне встановлення контактів між представниками різних культур.

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛІЗАЦІЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Аналіз мовної особистості політика в сучасному англійськомовному політичному дискурсі

Одним з аспектів аналізу мовної особистості політика є мовлення, а саме індивідуальна мова людини, до складу якої входить певний набір слів, фраз, мовленнєвих зворотів, типових для оратора.

Так, наприклад, промови сучасних американських політичних діячів є переважно патріотичними, що підтверджується високим рівнем співвідношення *I* і *we*: «*I want people to be able to understand ...*», «*I would like to be part of making that real history ...*», «*... I will forever be optimistic about our country*», «*We took on big issues*», «*We worked to extend freedom ...*», «*We removed threatening regimes in ...*» [113].

«*I'm announcing a new global effort ...*», «*I'm emphasizing such investment ...*», «*I'm committed to working with ...*», «*We will help Iraq train its ...*», «*We were founded upon ...*», «*We can not impose peace*» [113].

Крім того, фіксується часте вживання різноманітних варіацій назви країни: «*America*», «*The United States*», «*The United States of America*», «*our Nation*», під якими, як правило, мається на увазі весь народ і уряд, що функціонують як одне ціле. Це демонструють такі вирази як:

«*America has never been united by blood ...*», «*America is compassionate*», «*America's faith in freedom ...*» [115].

«*America can never tolerate ...*», «*America has a dual responsibility ...*», «*... the United States will partner with ...*» [114].

У даному випадку має місце анімізація способу країни і присвоєння їй рис, характерних для живої істоти, зокрема, людини.

Слід зауважити, що почуття патріотизму оратори намагаються викликати за допомогою вказівок на досвід і заслуги американських громадян і народу в цілому, на відданість своїй країні та її ідеології. Політики звертають увагу аудиторії на ті якості, які утворюють певну систему цінностей, що дозволяє сформувати позитивний образ громадян США: Наприклад: «... *they wanted to serve the United States of America, and they did a fabulous job ...*» [116].

«... *willingness to sacrifice ...*» [115].

«*Americans have always held firm*» [118].

«... *every day I have been inspired by the greatness of our country and uplifted by the goodness of our people*» [113].

«*Americans are generous and strong and decent*» [119].

«*We honor them not only because they are guardians of our liberty, but because they embody the spirit of service; a willingness to find meaning in something greater than themselves*» [115].

«*With hope and virtue, let us brave once more ...*» [117].

«*We have the best universities, the most renowned scholars. We have innovative principals and passionate teachers and gifted students*» [118].

Тема патріотизму розкривається за допомогою вживання таких лексем, як: *commitment to, to give life for, to fight for the country, make the ultimate sacrifice, patriot, patriotism, to risk the life for, to sacrifice for, to serve, spirit of patriotism, willingness to sacrifice.*

Політики впевнені, що істинними патріотами є ті громадяни, які готові пожертвувати своїм життям в ім'я благополуччя країни. Навіть такі лексеми, як *to fight* і *to risk*, що мають спочатку негативне забарвлення, можуть нести й потужний позитивний посил, дозволяючи ораторам донести інформацію до свідомості людей і розбудити почуття віри в свою країну, дух патріотизму.

Ще одна загальна особливість мовної особистості розглянутих нами політичних діячів – тенденція до емоційності й експресивності мовлення. Так, наприклад, у промовах політичних діячів зустрічаються такі вирази, як: *I appreciate ...*, *I believe ...*, *I believe deeply ...*, *I can, humbled by the task before us, and firm in my belief ...*, *I care deeply ...*, *I'm convinced that ...*, *I do have an unyielding belief ...*, *I'm forever grateful for ...*, *I fundamentally disagree ...*, *I truly believe ...*, *I'm very proud to ...*, ... які не тільки висловлюють почуття самого оратора, а й змушують слухача щиро вірити його словам [113; 120; 121].

Деякі вислови, по суті, не виражають емоцій: *I confess* або *I reject*, але не будучи нейтральними, несуть певне емоційне забарвлення, що робить мову більш експресивною. І навіть такі вирази, як «*I can not guarantee ...*» не викликають ніяких сумнівів у прагненнях політика, тому що на противагу сказаному політичний діяч використовує «*But I can promise ...*», що вказує на впевненість оратора в своїх майбутніх діях.

Деякі з проаналізованих виступів є досить пафосними й експресивними. Так, наприклад, політики користуються такими одиницями, як: «*I appreciate ...*, *I can not tell you how much I love you ...*, *I hope ...*, *I'm confident ...*, *I'm grateful to / for ...*, *The presidency was a joyous experience*, *I (strongly) believe ...*, *I was excited about ...*, *I will forever be optimistic about ...*, *I will miss ...*, ... *I worry ...*, ... *with a thankful heart ...*» [113; 115; 121].

Таке неприкрите вираження своїх почуттів оратором дозволяє аудиторії перейнятися щирою довірою до нього. Для вказівки тимчасової віднесеності висловлювань та для ілюстрації своїх намірів і обіцянок у сфері політичної діяльності, політики часто використовують допоміжне дієслово *will*. Таким чином, політичні діячі не просто передають інформацію про події, людей або свою діяльність, а й впливають на чуттєво-емоційну сферу слухачів, намагаючись викликати відповідну реакцію, залучити їх на свою сторону.

Тема «американської мрії» так само знаходить відображення у виступах американських політиків. Оратори постійно говорять про ідеали свободи й широкі перспективи, засновані на вірі в безмежні можливості США та їх виняткове місце в світі. Корпус лексики за цією темою в дискурсі англійськомовних політиків представлений таким мовними одиницями, як: ... *all things are possible for all people* [117]..., *America's belief* [119], ... *America is a place where all things are possible ...* [120], ... *Bill of Rights* [121], ... *an unfolding American promise that everyone belongs, that everyone deserves a chance, that no insignificant person was ever born* [114], ... *nation of justice and opportunity* [113], ... *provide opportunity to people ...* [121], ... *the American Dream* [119].

Крім того, в політичному дискурсі кожного з ораторів відображена тема віри в могутність своєї країни, перемоги над труднощами. Кожен з політиків впевнений в тому, що їх країна подолає будь-які випробування, переживе важкі часи, але не втратить свій високий статус у світі: ... *that we did not turn back nor did we falter* [114], ... *will never tire ... never falter ... and never fail* [116], ... *our best days lie ahead* [119], ... *I am confident that we will succeed* [121], ... *I still believe we can do great things ...* [115], ... *Yes, we can* [120].

У текстах промов політичних діячів, що аналізуються, широко використовуються лексичні одиниці, які характеризують кожного з політиків, як людей релігійних. Так, у промовах політичних діячів можна зустріти такі мовні одиниці, що ілюструють тему віри в Бога. У виступах політиків дана тема представлена певним корпусом лексики: *a loving God, God moves and chooses as he wills, Creator, to pray, acts of God, I strongly believe there's an Almighty, gift of the Almighty, I believe deeply, unyielding faith, responsibility to God, as a person of faith, God calls on us, I'm a Christian, my own Christian faith – as a way to bring people closer to God* [121].

В основі даної лексичної групи лежить ідея божественного призначення Америки (*Manifest Destiny*), ідея про те, що Америка покликана врятувати світ (*the image of maker of heaven and Earth*) [115].

На основі проведеного аналізу ключових лексем, що використовують американські політичні діячі в своїх виступах, було надано характеристику окремим особливостям мовної особистості політиків, що ілюструють та вербалізують їх політичну діяльність, соціальний статус та професійні навички.

Матеріалом дослідження слугували виступи британських політичних діячів, аналіз яких показав, що їх цільова спрямованість виражається комплексом установок:

- сприяння розвитку країн Європейського Союзу, їх конкурентоспроможності;
- підвищення економічного рівня Великої Британії;
- зміцнення позицій Консервативної партії;
- підтримка імміграційної політики;
- зміцнення позицій Консервативної партії;
- реалізація політики соціального забезпечення британців;
- об'єднання країни проти тероризму й екстремізму.

У публічних виступах політичних діячів виражається турбота про націю й добробут народу, що в цілому відображає загальну цільову спрямованість британського політичного дискурсу.

Часто політики не використовуює вступного або прямого звернення до громадян своєї країни, наприклад, *Ladies and gentlemen* або *My friends*, що можна пояснити необхідністю негайного фокусування уваги на події, які є предметом обговорення:

This morning I want to talk about the future of Europe [119].

Today, I want to talk very clearly and plainly about our economic situation [113].

It's great to be back in Wales today [116].

What happened yesterday in Woolwich has sickened us all [118].

Деякі дослідники стверджують, що британські політики, звертаючись до публіки, часто висловлюються як за себе, так і за свою країну, використовуючи при цьому особисті займенники *I* і *we*, а також прямий порядок слів [121].

Для ілюстрації цього твердження наведемо деякі приклади:

We will have to weigh carefully where our true national interest lies [119].

We will defeat violent extremism by standing together I will make sure those questions are asked and answered [118].

Непряме звернення до народу виражається через звернення до країни. Таким чином, форми звернення політика до народу відображають прагнення показати єдність уряду та народу в досягненні цілей, особливо в складних ситуаціях життєдіяльності нації:

A future in which Britain wants, and should want, to play a committed and active part [113].

First, this country will be absolutely resolute in its stand against violent extremism and terror [121].

Когнітивно-мовні стратегії також є важливою складовою мовного портрета політичного лідера, з їх допомогою він висловлює певні інтенції. Т. ван Дейк так визначає когнітивно-мовні стратегії, що використовуються політичними діячами: узагальнення, наведення прикладу, поправка, посилення, поступка, повтор, контраст, пом'якшення, зрушення, ухилення, пресупозиція, імплікація, припущення, непрямий мовленнєвий акт [22].

Так, деякі британські політичні діячі активно використовують контраст «ми і вони» з метою:

- презентації основних позицій діяльності Консервативної партії в порівнянні з Ліберальною:

We say that the old economy they let us was built on debt and spending and out-of-control immigration [113];

- усвідомлення британським народом необхідності бути згуртованим під час терактів і подібних ворожих ситуацій з протиставленням ворога свого народу:

The people who did this were trying to divide us.

They should know: something like this will only bring us together and make us stronger [115].

За допомогою повтору виразів відбувається передусім привернення уваги до питань:

- дефіциту в економіці:

The biggest budget deicit in post-war history.

By 2018, we already had a structural deicit of more than 7 per cent – the biggest in the G. [119];

- безпеки країни:

I know from three years as being Prime Minister that the police and intelligence agencies work around the clock to keep us safe from violent extremists [115].

Для виділення основних ідей своїх виступів, підкреслення змістових ліній і підбиття підсумків висловлювань політики часто використовують узагальнення, наприклад, щодо поліпшення економіки країни:

We can – together – make Britain a great success story in the global race [119].

Узагальнюючи зміст викладеного, політики, зазвичай, надають висловлюванням оптимізму і надію на краще майбутнє.

Лексичні одиниці, які використовуються політичними діячами, часто є досить простими, однак їх виступи наповнені образними порівняннями, яскравими прикладами, у них часто наявна емоційно-експресивна лексика. Для аргументації своїх політичних поглядів

політики надають перевагу простим реченням, хоча використовують і складні конструкції.

Отже, аналіз публічних виступів британських політичних діячів свідчить про їх здатність аргументовано й емоційно переконливо закликати народ до дій, що має визначити подальші якісні зміни в житті британського суспільства. Когнітивна система британських політиків орієнтована переважно на універсальні цінності (добро, честь, згуртованість, любов до країни і т.д.), а їх комунікативна поведінка сприяє їх культивуванню в своїй країні і за її межами, що досягається за допомогою розробленої системи стратегій і тактик. Вербальна система мовної особистості британського політика характеризується чіткістю, інституційністю та експліцитністю.

2.2. Актуалізація мовної особистості політика (на матеріалі промов Б. Джонсона)

Виступи сучасних політичних діячів мають багато спільного і в значній мірі відповідають протоколу й етикету офіційних засідань. У них чітко проявляються індивідуальні особливості оратора, що дозволяють характеризувати політика як мовну особистість.

Крім змістовного актуального характеру, мова Бориса Джонсона представляє інтерес для мовностилістичного дослідження, тому що рясніє різноманітними стилістичними лексичними й синтаксичними прийомами, а також продовжує британську традицію публічних виступів.

У композиційній структурі політичного виступу можна виділити три частини: вступ, основна частина і висновок. У вступній частині оратор здійснює контактовстановлюючу функцію з аудиторією, з метою зацікавлення й підготовки до сприйняття інформації. Своєю промовою

британський прем'єр-міністр починає з традиційного привітання «*Ladies and Gentlemen, faithful late night audience*» [116], висловивши особливу вдячність присутнім, використовуючи прикметник *faithful* 'стійкий, вірний'. Дане звернення містить інформацію про те, якому конкретному типу слухача воно адресовано, визначено коло і категорія адресатів.

Б. Джонсон підкреслює давню роль Сполученого Королівства в ООН як держави, що ратує за мир у всьому світі: «*It is customary for the British Prime Minister to come to this United Nations and pledge to advance our values and defend our rules, the rules of a peaceful world*» [116]. Використання лексичної одиниці *pledge – to formally promise to give or do smth.*, тобто в офіційному порядку обіцяти надати або зробити щонебудь, у поєднанні з висловами *advance our values* 'просувати наші цінності' і *defend our rules* 'захищати наші принципи' можна віднести до тематичної групи «захист інтересів своєї країни» в рамках дипломатичного дискурсу [116].

Названі словосполучення є контекстуальними синонімами, що дозволяє оратору оформити текст в єдине смислове ціле, розвинути тему і представити додаткову інформацію. Вживання різновидів повтору анадіпложіс (підхоплення) *rules*, при якому кінець однієї синтаксичної конструкції подвоюється за рахунок повторення його на початку суміжної з ним конструкції, є функцією розвитку й підкреслення значення думки. Найбільш важливою в структурі публічного виступу політика є основна частина, в якій повідомляється ключова інформація, даються оцінки та пропонуються шляхи вирішення зазначених проблем. Основну частину аналізованої мови можна умовно розділити на дві частини: зображення похмурого майбутнього з пейоративно-оціночними складовими і озвучування конкретних кроків щодо його подолання, заклик до дії.

Говорячи про розвиток цифрових технологій, британський політик малює невизначене майбутнє, яке неминуче торкнеться кожного

присутнього на Генеральній Асамблеї і від якого неможливо буде сховатися: *But no-one can ignore a gathering force that is reshaping the future of every member of this Assembly. There has been nothing like it in history* [117].

Політик використовує стилістичний прийом гіперболи, даючи свою особисту оцінку описуваного явища і висловлюючи думку про те, що історія не бачила нічого подібного. Вираз а *gathering force* ‘сила, що насувається’ є прикладом гіперболічної метафори, заснованої на перебільшенні значущості цифрових технологій. Посиленню даного ефекту сприяє також негативна форма фрази. Хоча за правилами англійської мови в реченні може бути лише одне заперечення, однак наявність двох негативних речень, що стоять поруч, і негативна семантика дієслова *ignore* ‘ігнорувати’ дозволяють «згустити фарби» і підкріпити неоднозначний прогноз. Використовуючи прийом перерахування, Б. Джонсон підкреслює всеосяжний характер інтернет-сервісу *Google*, від якого буде дуже важко приховати якісь інформацію: *You may keep secrets from your friends, from your parents, your children, your doctor - even your personal trainer - but it takes real effort to conceal your thoughts from Google. And if that is true today, in future there may be nowhere to hide* [116].

У наведеному прикладі зв'язок між лексемами здійснюється анафоричним повтором прийменника *from* і займенника *your*. Повтор надає фразі ритмічного характеру та об'єднує в одне ціле перерахування елементів, що характеризують загальнолюдські цінності, прийняті в суспільстві, а саме такі сфери життя, як сім'я, друзі, діти, турбота про здоров'я і благополуччя. Також у наведеному уривку автор використовує синонімічні вирази *to keep secrets* ‘зберігати секрети’, *to conceal your thoughts* ‘приховувати думки’, *to hide* ‘сховатися, втекти’. Обидва речення представлені в формі протиставлення (антитези), де в

першому випадку контраст досягається за рахунок вживання союзу *but*, а в другому – у вигляді лексичної опозиції *today – future*.

Представляючи зовнішній вигляд «розумних міст», які будуть пронизані сенсорами, Б. Джонсон порівнює міське середовище зі швейцарською аптекою, де все бездоганно чисто й точно: *Smart cities will pullulate with sensors, all joined together by the «internet of things», bollards communing invisibly with lamp posts. So there is always a parking space for your electric car, so that no bin goes unemptied, no street unswept, and the urban environment is as antiseptic as a Zurich pharmacy* [116]. Образне порівняння побудовано на виявленні схожих рис у докільля та швейцарської аптеки. Ознакою порівняння є прикметник *antiseptic – completely free from infection*, тобто абсолютно вільний від інфекції, тим самим політик намагається надати найвищу позитивну оцінку міст майбутнього [115].

Стилістичний прийом представляє собою просте порівняння, тобто побудований на зіставленні явищ життя за їх схожістю. Об'єктом порівняння виступає Цюрихська аптека, очевидно, в силу того, що в Швейцарії високорозвинена система охорони здоров'я, та її цілком обгрунтовано можна поставити в приклад.

Вирази *no bin goes unemptied, no street unswept* представляють собою приклад стилістичного прийому подвійного заперечення – літоти, коли поряд з негативною часткою *no* використовується префікс з негативною семантикою (*un-*), що в комплексі робить фразу більш вагомою і здатною чинити більший вплив на слухача, ніж фраза, вимовлена в позитивній формі. Прогнозуючи похмуре майбутнє в світі цифрових технологій, Б. Джонсон активно використовує епітети пейоративного значення: *a cold and heartless future* 'холодне і безсердечне майбутнє', *the grim finality* 'похмурий фінал', *the machines insidiously programmed* 'віроломно запрограмована техніка', *a gloomy proem* – 'похмурий пролог', *dystopian fantasy* 'антиутопічна фантазія' та

ін. Негативний оцінний компонент виражений негативними суфіксами і префіксами *-less, dys-*, а також компонентами семантичного значення представлених прикметників і прислівників. Посилення емоційного впливу мови, нагнітання напруженості досягаються за рахунок вживання гіперболи і метафоричного порівняння цифрових даних з гігантською темною грозовою хмарою, готовою будь-якої миті вибухнути, опадами, що не піддаються контролю, змушуючи аудиторію перейнятися атмосферою прийдешньої трагедії, яка нависла над людською расою: ... *tiny electronic shorthand, stored not in their chips or their innards – nowhere you can find it, but in some great cloud of data that looms ever more oppressively over the human race; a giant dark thundercloud waiting to burst and we have no control over how or when the precipitation will take place* [114].

Перебільшення досягається за рахунок вживання таких лексичних одиниць, що містять семи надмірності, як *great cloud* ‘величезна хмара’, *more oppressively* ‘більш загрозово’, *a giant dark thundercloud* ‘гігантська темна грозова хмара’, *to burst* ‘вибухнути’. За допомогою прийому гіперболізації політик акцентує увагу на проблемі, і за рахунок перебільшення уявлення про неї досягається ефект важливості і серйозності ситуації, що описується.

Прийом порівняння представлено в натупному реченні: *As new technologies seem to race towards us from the far horizon we strain our eyes as they come, to make out whether they are for good or bad – friends or foes?* [116].

Порівняння виражено дієсловом *to seem* ‘здаватися’, що надає йому приховану форму. Одним із семантичних компонентів значення дієслова *to race* – *to move or go fast; to compete in a race* [116], тобто рухатися або йти швидко; змагатися в гонці, є сема множинності, іншими словами, в гонці завжди змагаються кілька учасників. Використання вислову *we strain our eyes* ‘ми напружуємо очі’ дозволяє

політику викликати у слухачів образ гонки досягнень в області технологій і поставити питання в формі риторичного протиставлення *good or bad – friends or foes* ‘добре чи погано – друзі чи вороги’. Антитеза побудована на асоціативній суміжності опозиції «добро – зло», «гарне – погане» [116].

Стилістичний прийом антитези (протиставлення) використовується і в наступному прикладі: *AI – what will it mean? Helpful robots washing and caring for an ageing population? Or pink-eyed terminators sent back from the future to cull the human race?* [118].

Антитеза в репліці служить засобом контрастного зображення зовнішнього вигляду автоматичних пристроїв і цілі їх дій. Стилістичний прийом, висловлюючи якісну протилежність, вживається для характеристики нової властивості інтелектуальних систем. У своїй промові політик неодноразово звертається до стилістичної фігури алюзії, що полягає у вживанні відомого адресату твору, факту віртуальної або реальної дійсності у вигляді прихованого або явного натяку.

У наступному прикладі відбувається згадка міфологічного образу і сюжету про Прометея, якого Зевс покарав за подаровані людям вогонь і знання, прикувавши до скелі. Британський прем'єр переносить відомий міф на сучасний стан справ, порівнюючи його з тривалим виходом Великої Британії зі складу Євросоюзу: *And this went on for ever – a bit like the experience of Brexit in the UK, if some of our parliamentarians had their way* [117].

Використання прийому інтертекстуальності в формі порівняння (*like the experience of Brexit*) і гіперболи (*went on for ever*), у даному випадку з політичною ситуацією, створює комічний ефект, оскільки позначає тривалий процес і неодноразове перенесення термінів прийняття рішення з цього питання. Сам же короткий переказ міфу про Прометея наведено оратором з метою нагадування про те, що автори

багатьох великих відкриттів і винаходів зазнавали переслідувань і страждань.

Алюзія на давньогрецький міф про Ясона, ватажка аргонавтів, що відправилися за золотим руном до Колхіди на кораблі «Арго», представлена в наступному прикладі: *If only they had never invented the ship, then Jason would never have sailed to Colchis and all sorts of disasters would never have happened* [115].

Використання форми умовного способу дозволяє автору створити задуманий ефект впливу на адресата, а саме переконати в тому, що успіху і результату можливо досягнути в разі ризикованої дії. Подібними вказівками на міфологічні теми британський прем'єр підкреслює побоювання і підозріле ставлення людства до будь-яких видів технічного прогресу і наукових відкриттів.

Таким чином, пряма вказівка на відомі літературні сюжети дозволяє політику викликати в аудиторії потрібні асоціації й очікувану оцінку подій, що викладають. Говорячи про інновації в галузі нанотехнологій, Б. Джонсон порівнює роботів розміром з мікрочастинками кров'яної клітини, що здатні розподіляти ліки по організму і атакувати злоякісні клітини, з армadoю Зоряних воєн, відсилаючи слухачів до відомої фантастичної саги: *... robots a fraction of the size of a red blood cell, capable of swimming through our bodies, dispensing medicine and attacking malignant cells like some Star Wars armada* [116].

Політик використовує лексичні одиниці кінематографії (*Star Wars*) і військової тематики (*attacking, armada*) з метою показати революційні досягнення у названій науковій сфері та підкреслити успіхи Великої Британії. Ефект впливу на адресата досягається за рахунок створення образу потужного сильнодіючого засобу, ефективного в боротьбі із захворюваннями.

Вказівка на літературний твір характерна для такого прикладу: *At stake is whether we bequeath an Orwellian world, designed for censorship, repression and control, or a world of emancipation, debate and learning, where technology threatens famine and disease, but not our freedoms* [118].

Б. Джонсон задається питанням про те, який світ людство залишить майбутнім поколінням, ґрунтуючись на відомій антиутопії Дж. Оруелла «1984». Репліка побудована в формі непрямого питання, оратор використовує стилістичний прийом антитези, щоб підсилити виразність за рахунок різкого протиставлення понять чи образів, що характеризують полярні системи державного устрою, в даному випадку опозиції «свобода – несвобода». У своїй промові Б. Джонсон згадує про одностороннє прийняття Генеральною Асамблеєю 70 років тому Загальної декларації прав людини, використовуючи прийом подвійного заперечення «*with no dissenting voices*» ‘без незгодних голосів’, підкреслюючи те, що її об’єднує «*uniting humanity*», а також всеосяжний характер, звертаючись до стилістичному прийому повтору: *And our declaration – our joint declaration – upholds «freedom of opinion and expression», the «privacy» of «home or correspondence», and the right to «seek ... and impart information and ideas»* [116; 117].

Вживання прикметника *joint* – загальний при повторі лексеми *declaration* є функцією уточнення й конкретизації, саме ж повторюване слово сприяє більш чіткій ритмічній організації речення і вводить адресата в подальший розвиток думки автора. Лексичні одиниці *joint*, *with no dissenting voices*, *uniting* є синонімічними та дозволяють оратору посилити виразність й ефект впливу висловлювання.

Після перерахування досягнень Великої Британії в розвитку технологій Б. Джонсон, як справжній дипломат, акцентує увагу слухачів на колосальній роботі, що проводиться Євросоюзом, Співдружністю націй, особливо підкреслюючи роль ООН у забезпеченні залучення всіх

країн у технологічний прогрес і його досягнення: *There is excellent work being done in the EU, the Commonwealth, and of course the UN, which has a vital role in ensuring that no country is excluded from the wondrous benefits of this technology, and the industrial revolution it is bringing about* [116].

За допомогою прикметників *excellent – extremely good* ‘надзвичайно хороший’, *vital – necessary or essential in order for something to succeed or exist* ‘необхідний і суттєвий для успіху або існування чого-небудь’, *wondrous – strange, beautiful and impressive* ‘незвичайний, красивий і вражаючий’ [116] автор висловлює вищу ступінь позитивної оцінки діяльності, що здійснюється економічними і політичними об’єднаннями та всесвітньою організацією.

Продемонструвавши в першій частині свого виступу двоїтий суперечливий характер сучасних технологічних можливостей, Б. Джонсон, як агент дипломатичного дискурсу, створює ґрунт для подальшого переконання і переходить до перерахування конкретних кроків, покликаних сформуванню громадську думку за певними міжнародними питаннями й мобілізувати в даному випадку держави-члени ООН до дії.

З цією метою в наступній частині виступу британський прем’єр активно використовує мовну категорію модальності: *But we must be still more ambitious. We need to find the right balance between freedom and control; between innovation and regulation; between private enterprise and government oversight. We must insist that the ethical judgements inherent in the design of new technology are transparent to all. And we must make our voices heard more loudly in the standards bodies that write the rules. Above all, we need to agree a common set of global principles to shape the norms and standards that will guide the development of emerging technology* [117].

Реалізація впливу здійснюється за рахунок вживання модальних дієслів (*must* ‘повинен’, *need* ‘необхідно’), що виражають заклик до дії. Однакова синтаксична будова сусідніх відрізків мовлення, паралелізм,

повтор прийменника *between*, який вводить протиставлення контекстуальних антонімів *freedom – control* ‘свобода – контроль’, *innovation – regulation* ‘інновації – регулювання’, *private – government* ‘приватний – державний’, дозволяють досягти ефекту виразності за рахунок підкреслення семантичного розходження лексичних одиниць, що перераховуються (які можна зарахувати до тематичної групи «функціонування держави»). Виникає ритмічність мови, і на цьому тлі яскравіше сприймається і семантична схожість, і смисловий контраст.

Слід відзначити такі лексичні особливості в мові британського прем'єра, як вживання не тільки займенники множини «ми», тобто вираження думки від імені держави, а й ряд випадків, коли Б. Джонсон виступає від свого імені, використовуючи займенник однини *I*, часто супроводжуючи його оціночними говірками: *I totally reject; I am profoundly optimistic; That is my point to you, my friends, my Excellencies; I invite you; I hope you will come there; I have no doubt that we can* і т.п. [116; 118].

Виступ Б. Джонсона містить ряд застережень і висловлювань у жартівливій формі, які сприяють створенню комічного ефекту: *... London, a wonderful city, where by the way it is not raining 94 per cent of the time, and where at one stage – when I was Mayor of London – we discovered that we had more Michelin starred restaurants even than Paris. The French somehow rapidly recovered – by a process that I was not quite sure was entirely fair* [118].

Політик використовує елементи комізму в виступі (виражені в формі заперечення й порівняння), щоб надати емоційність і виразність мовленню, підтримати свій політичний імідж і викликати позитивну реакцію у публіки. Названі приклади засновані на викритті усталених стереотипів про Велику Британію (про те, що в цій країні дощовий клімат) і Франції (країні цінителів кулінарного мистецтва та вишуканої їжі) [66, с. 116].

Вони дозволяють зробити обстановку менш офіційною, розряджають ситуацію. Раптовість переходу від офіційної політичної мови до мови побутової підсилює комічний ефект висловлювання. Закінчує свій виступ Б. Джонсон на оптимістичній ноті, ще раз підкреслюючи роль Великої Британії як світового лідера в розвитку технологій, акцентуючи увагу на принципах етичності й відповідальності в їх створенні, а також проголошує ідею спільних дій держав по подоланню загроз сучасності: *Together, we can vanquish killer diseases, eliminate famine, protect the environment and transform our cities* [116].

Життєстверджуючий ефект досягається за рахунок смислового і інтонаційного виділення дієслівних одиниць, які можна віднести до лексико-семантичної групи «досягнення успіху»: *to vanquish – to defeat somebody completely in a competition, war, etc.* ‘Нанести повну поразку кому-небудь у змаганні, війні і т.п.’, *to eliminate – to remove or get rid of something* ‘видалити або позбутися чого-небудь’, *to transform – to change the form of something* (змінити форму чого-небудь) [116].

Отже, характеризуючи мовлення прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона, можна зробити наступні висновки. Політик вдається до різноманітних прийомів, які впливають на аудиторію. Серед найбільш частотних стилістичних засобів у політичній риторичі Бориса Джонсона можна виділити такі виразні прийоми, як порівняння, алюзії на відомі міфологічні та літературні мотиви, випадки вживання гіперболи, лексичної синонімії, перифрази, метафори, епітетів, а також засоби створення комічного ефекту. Всі вони дозволяють виразити свою оцінку і ставлення до явища або події, що позначається, підвищують переконливість і достовірність наведених суджень та оцінок, націлені на утримання уваги слухачів і акцентування на важливих моментах, оживляють виступ і підсилюють прагматичний ефект висловлювання. Серед синтаксичних стилістичних прийомів переважають синтаксичний

і лексичний повтори, протиставлення (антитеза), анафора, перерахування, риторичне питання.

Промова Б. Джонсона є досить динамічною як за змістом, так і за манерою подачі. Хоча вона адресована безпосередньо членам Генеральної Асамблеї ООН, вона також націлена на звичайних громадян, які будуть читати або слухати її. Виступ не перевантажено політичною лексикою, хоча і зачіпає актуальні виклики сучасності, зокрема питання, пов'язане з цифровою безпекою. Борис Джонсон звертається до моральних цінностей, почуттів громадянської відповідальності та патріотизму. Безумовно, промова прем'єр-міністра розрахована на освіченого слухача, здатного розпізнавати той підтекст, який створює автор мовленнєвого висловлювання, тим самим політик продовжує британські традиції публічних виступів і представляє собою яскравий приклад англійського красномовства. Стилiстичні та експресивні засоби, що використовуються Б. Джонсоном, характеризують його як самобутнього, компетентного політика, який має авторитет у світовому співтоваристві, і в той же час роблять його мовлення незабутнім, оригінальним і переконливим.

2.3. Перекладацький аспект вивчення сучасного політичного дискурсу

В останнє десятиліття теорія політичного дискурсу стає об'єктом пильної уваги лінгвістів. Політика здійснюється через мову, і, як наслідок, через політичний дискурс. У даний час спостерігається тенденція до глобалізації суспільства. Політичний дискурс виходить за рамки однієї мовної картини світу, тому вивчення цього феномену є важливим як для здійснення усних, так і письмових перекладів.

Для того щоб розібратися в такому феномені, як «політичний дискурс», перш за все, потрібно зрозуміти, що ж таке дискурс взагалі. Дискурс є і окремим вербальним продуктом мови, і контекстом, в якому він здійснюється. Дискурс – це текст, який має свого автора, націлений на реалізацію певних цілей у комунікативній ситуації, що відображає бачення світу певного соціуму. Мовна знакова система завжди існує у вигляді дискурсу, а точніше, дискурсів, будь-яка комунікація завжди здійснюється в конкретній галузі людської діяльності, в конкретному соціальному просторі [88].

Саме тому типологія дискурсу є такою різноманітною, дискурс буває політичний, дипломатичний, діловий, юридичний, військовий, медичний і т.д. Політичний дискурс – це «сукупність всіх мовних актів у політичних дискусіях, правил публічної політики, освячених традицією і перевірених часом» []. Усі відносини між класами людей і владою здійснюються завдяки мові, «найважливішого сховища колективного досвіду» [3, с. 6; 5].

За допомогою мови представники влади керують свідомістю соціуму, нав'язують свою точку зору. Через інструменти свого лінгвокультурологічного вимірювання політики висловлюють своє ставлення до подій, наміри і готовність діяти. Але також і сама «мова нав'язує людині певне бачення світу» [72, с. 48], «що включає національні традиції, історію, сформовану і відшліфовану століттями модель політичного спілкування, взаємодію з іншими національними культурами» [3, с. 2]. Усі ці поняття відображені в політичному дискурсі.

Переклад у сфері політики відрізняється складністю, на перекладача покладається величезна відповідальність. Але, на думку Х. Шаффнер і С. Басснетт, незважаючи на важливу роль перекладу в сфері сучасної політичної комунікації, у цій галузі перекладознавства ще лишається багато невирішених питань [90; 107, с. 12–19].

Перекладач у політичній сфері має бути компетентним у політиці, розуміти суть дискусій. Основною передумовою правильного перекладу є знання предмета, про який йде мова [73, с. 298].

При перекладі політичних концептів завжди необхідно враховувати не тільки контекст, а й культурні особливості країн мови оригіналу і мови перекладу, а також знати їх історію, політичну обстановку, розбиратися в поглядах лідерів на конкретні ситуації. Як зазначає М. Рябцева, перекладачеві необхідно долати міжмовну асиметрію, «вкладати в текст і вчитувати з нього більше інформації, ніж в ньому явно виражено» [61, с. 24].

Перекладач здійснює процес взаємодії двох культур і мов в просторі дискурсу. Виходячи з цього, переклад є междискурсивною діяльністю. Перекладацьке мислення постійно оперує різними мовними і культурними категоріями, які відображають різні мовні картини світу і різні концептосфери [47, с. 13].

Для адекватного перекладу необхідно аналізувати не просто лексичні одиниці, а концепти, «дискретні одиниці мислення» [61].

Перекладачі мають вивчати основні концепти політичного дискурсу, аналізувати специфіку їх вербалізації і в мові оригіналу, і в мові перекладу. Політичні тексти наповнені культурно значущими лексичними одиницями, вони відображають загальні та специфічні особливості функціонування національних культур. Тому переклад лексичних одиниць політичного дискурсу становить особливу складність, перекладачеві необхідно не тільки виявляти культурно значимі компоненти промов політиків, а й максимально адаптувати їх для розуміння адресата, орієнтуючись на поле культури реципієнта. Культурно значущі лексичні одиниці в політичному дискурсі тісно пов'язані з таким явищем, як прецедентність. Передача прецедентних феноменів завжди становить складну задачу для перекладачів. Прецедентні феномени – це будь-які значущі і відомі імена,

висловлювання, тексти, ситуації, що часто вживаються і легко розпізнаються в конкретному лінгвокультурному співтоваристві. Політичні тексти й промови містять у собі великий обсяг посилань на історичні події й реалії. І англійськомовні, і українські політики регулярно використовують ті прецедентні феномени, які представляють ціннісні орієнтири їх спільноти. Використання політиками прецедентних феноменів допомагає створювати з аудиторією «свою атмосферу закритості від чужинців», що є ефективним засобом зближення з публікою для впливу на неї [88, с. 89].

«Атмосфера закритості» тягне за собою непорозуміння і, в деяких випадках, негативне ставлення реципієнтів у процесі міжкультурної комунікації, що в політичному середовищі може призвести до серйозних наслідків. Тому перекладачам слід приділяти особливу увагу передачі національно-маркованої лексики, виробляти нейтралізацію або національно-культурну адаптацію лакун. Політичний дискурс США відрізняється високим рівнем прецедентного, перекладачі регулярно стикаються з такими явищами, і перед ними постає питання: чи необхідно ці феномени замінювати, опускати або давати перекладацький коментар [88].

П. Палажченко вважає, що існують три тексти, знайомі кожному жителю США: перші абзаци Декларації незалежності, державний гімн та Геттисбергська промова А. Лінкольна [60, с. 211].

Також більшість американців знайоме з текстом Білля про права. Алюзії на ці документи або витяги з них часто зустрічаються під час передвиборних кампаній. Але на українську публіку дані алюзії не справляють враження. У таких випадках буде виправдана заміна прецедентних феноменів мови оригіналу на прецедентні феномени мови перекладу, але тільки за умови збереження ефекту комунікативного впливу. В американському політичному дискурсі прецедентні феномени рідко піддаються трансформаціям, причому такі трансформації

найчастіше носять формальний характер, наприклад, зміни граматичної структури речення. В українському політичному дискурсі дуже поширені трансформації прецедентних текстів. Це допомагає зацікавити аудиторію, привернути увагу. Розпізнавання алюзій, пошук взаємозв'язків змістів тягне за собою емоційну залученість, що створює сприятливу атмосферу для надання запланованого впливу на аудиторію [88].

Політичний дискурс сучасної англійської мови відрізняється високим вмістом сакральних алюзій. Для перекладача важливо бути готовим до таких ситуацій, бути високо ґрунтованим у даній області й володіти фоновими знаннями про країну і культуру, з мовою якої він працює. Англійськомовний політичний дискурс є експресивним і рясніє стилістичними засобами, метафоричними висловами. Це явище в меншій мірі притаманне українському політичному дискурсу, тому при перекладі на українську мову образність часто знижується.

Таким чином, переклад у політичному середовищі є завданням підвищеної мовної відповідальності. Політична мова – це офіційна мова державної влади, мова зі своїми особливими засобами впливу на громадськість. Неточний переклад політичних текстів може привести до таких серйозних наслідків, як зіпсування іміджу політика, негативний вплив на результат переговорів і навіть політичні конфлікти. Першочерговим завданням перекладача в політичній сфері є збереження бажаного комунікативного ефекту. Для його досягнення перекладачеві необхідно досліджувати функції, стилістичні особливості, а також лексичні та синтаксичні засоби політичного дискурсу. Перекладач, який працює з політичними текстами, має володіти великими фоновими знаннями і розбиратися в країнознавчих особливостях. Також перекладачу необхідно володіти великим словниковим запасом. І оскільки політичний дискурс демонструє динаміку мови, перекладачеві необхідно стежити за семантичними змінами всередині дискурсу.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження ми дійшли таких висновків.

Дискурс розуміємо як текст, який має свого автора і створений для реалізації певних цілей у реальному спілкуванні, в якому відбивається властивий даному соціуму спосіб бачення світу.

Політичний дискурс розглядаємо як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом, що відображають специфічні особливості ментального світу політика. Політичний дискурс включає мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких відноситься до сфери політики, таким чином, ми виходимо з широкого розуміння політичного дискурсу.

Одним із способів опису мовної особистості є створення її мовленнєвого портрета.

Мовленнєве портретування політичних діячів є популярним напрямком політичної дискурсології. Воно здійснюється в різних аспектах і в рамках або на перетині різних лінгвістичних напрямків, таких як когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, теорія дискурсу, риторика, прагматика та ін. Особливо актуальним і перспективним постає опис мовної особистості політика в жанровому аспекті, який передбачає жанрову кваліфікацію дискурсу політичного діяча й опис його комунікативно-мовленнєвої поведінки в рамках заданого мовленнєво-жанрового репертуару. Перевага мовленнєво-жанрового аналізу полягає в комплексному підході, що дозволяє інтегрувати змістовний, поведінковий і компетентнісний аспекти. Саме при такому комплексному підході забезпечується максимально повний і детальний опис мовленнєвого портрета мовної особистості.

Феномен мовної особистості є об'єктом дослідження різних галузей лінгвістики, що дозволяє багатопланово розглянути різні

аспекти явища, що досліджується. Мовна особистість відображає філософські, соціологічні та психологічні погляди на суспільно значиму сукупність фізичних і духовних властивостей людини. У лінгвістичній традиції під «мовною особистістю», передусім, розуміється людина як носій мови, узятя з боку її здатності до мовленнєвої діяльності.

Мовна особистість політичного діяча впізнається завдяки набору спеціальних «ключових слів». Під ключовими словами розуміються лексеми, що позначають найбільш актуальні поняття або явища, відображені в дискурсі певного політичного діяча.

Вивчення мовної особистості політика є цікавим і багатим полем діяльності для сучасних дослідників-лінгвістів. Такі тенденції в розвитку лінгвістичної науки дають можливість вивчити особливості світогляду носіїв різних мов, перспективи розвитку, особливості ідеології та суспільно-правової системи держав, що забезпечує успішне встановлення контактів між представниками різних культур.

Аналіз публічних виступів англійськомовних політичних діячів свідчить про їх здатність аргументовано й емоційно переконливо закликати народ до дій, що має визначити подальші якісні зміни в житті суспільства. Когнітивна система англійськомовних політиків орієнтована переважно на універсальні цінності (добро, честь, згуртованість, любов до країни і т.д.), а їх комунікативна поведінка сприяє їх культивуванню в своїй країні і за її межами, що досягається за допомогою розробленої системи стратегій і тактик. Вербальна система мовної особистості англійськомовного політика характеризується чіткістю, інституційністю та експліцитністю.

Так, у ході дослідження встановлено, що стилістичні й експресивні засоби, що використовуються Б. Джонсоном, характеризують його як самобутнього, компетентного політика, який має авторитет у світовому співтоваристві, і в той же час роблять його мовлення оригінальним і переконливим.

Переклад у політичному середовищі є завданням підвищеної мовної відповідальності. Політична мова – це офіційна мова державної влади, мова зі своїми особливими засобами впливу на громадськість. Неточний переклад політичних текстів може привести до таких серйозних наслідків, як зіпсування іміджу політика, негативний вплив на результат переговорів і навіть політичні конфлікти. Першочерговим завданням перекладача в політичній сфері є збереження бажаного комунікативного ефекту. Для його досягнення перекладачеві необхідно досліджувати функції, стилістичні особливості, а також лексичні та синтаксичні засоби політичного дискурсу. Перекладач, який працює з політичними текстами, має володіти фоновими знаннями і орієнтуватись у країнознавчих особливостях. Також перекладачу необхідно володіти великим словниковим запасом. І оскільки політичний дискурс демонструє динаміку мови, перекладачеві необхідно стежити за семантичними змінами всередині дискурсу.

Таким чином, вивчення мовних особливостей англійськомовних сучасних політиків є цікавою і перспективною сферою дослідження для сучасних науковців. Такі тенденції в розвитку сучасної лінгвістики зможуть забезпечити успішне встановлення контактів між представниками різних культур та надаватимуть можливість вивчати особливості світогляду носіїв різних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Текст и перевод. Вопросы теории. М., 2008.
2. Аликина Е. В. Введение в теорию и практику устного последовательного перевода. М., 2010.
3. Баранов А. Н., Казакевич Е. Г. Парламентские дебаты: традиции и новации. М. : Знание, 1991. 64 с.
4. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики : монографія. Львів : Видавничий центр при ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 281 с.
5. Беляев А. Р. Избранное. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 557 с.
6. Большой Философский словарь, Concise Oxford Dictionary of Politics. Свободная Интернет-энциклопедия // Д.Уэйлс, Л. Сэнгер. США, 2001.
7. Бродский М. Ю. Прецедентные феномены в переводе и при обучении переводу: постановка проблемы. *Проблемы обучения переводу в языковом вузе*. М., 2005. С. 6–7.
8. Будаев Э. В., Чудинов А. П. Зарубежная политическая метафорология. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т., 2008. 248 с.
9. Будаев Э. В., Чудинов А. П. Метафора в политической коммуникации. М., 2008.
10. Будаев Э. В., Чудинов А. П. Современная политическая лингвистика: учебное пособие. Екатеринбург: Уральский гос. пед. ун-т, 2011. 267 с.
11. Бутова І. С. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2009. Вип. 16. 238 с.
12. Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы. М., 2004.
13. Витгенштейн Л. Философские работы. М., 1994. Ч. 1.

14. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Волгоград : Перемена, 2007.
15. Воробьев В. В. Языковая личность и национальная идея. *Народное образование*. 2008. №5. С.25–30.
16. Гафарова А. С. Речевой портрет: социолингвистические характеристики: автореф.дисс.... канд.филол.наук: 10.02.19. Тверь, 2006. 20 с.
17. Гачев Г. Д. Ментальности народов мира. М., 2003.
18. Голошумова О. И. Роль интонации и других языковых средств в формировании и оптимизации имиджа политического лидера: На материале публичных выступлений американских политических деятелей : Дисс. ... канд.фил.наук: 10.02.04. М. 2002. 203 с.
19. Гордеева М. Н. Речевой портрет и способы его описания. *Лингвостилистические и лингводидактические проблемы коммуникации*. 2008. Вып. 6. С. 89–101.
20. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. М., 2003.
21. Гуц Е. Н. К проблеме типичных речевых жанров языковой личности подростка. *Жанры речи*. 1997. Вып. 1. С 131–137.
22. Дейк ванн Т. К определению дискурса. //www.hum.uva.nl/-teun.
23. Дементьев В. В. Персонологическая генристика.
24. Дементьев В. В., Седов К. Ф. Социопрагматический аспект теории речевых жанров. Саратов: Изд-во Саратов. гос. пед. инга, 1998, 107 с.
25. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. М., 2002.
26. Дубровская О. Н. Сложные речевые события и речевые жанры // *Жанры речи*. 1999. Вып. 2. С. 101–107.
27. Ейгер Г. В., Раппорт И. А. Язык и личность : учебное пособие. Харьков : Издательство ХГУ, 2001.

28. Иванцова Е. В. Феномен диалектной языковой личности. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. 312 с.
29. Иссерс О. С. Речевое воздействие. М.: Флинта, 2016. 224 с.
30. Казакова О. А. Диалектная личность в жанровом аспекте. Изд-во ТПУ, 2007. 200 с.
31. Карасик В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса. *Этнокультурная специфика речевой деятельности: сборник обзоров*. М., 2000.
32. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
33. Клюкина Т. П., Клюкина-Витюк М. Ю., Ланчиков В. К. Политика и крылатика. М., 2004.
34. Ковалев Ю. В. Интонация публичной политической речи: прагматический аспект. М. : РУДН, 2006. 204 с.
35. Коваленко М. Организация разобщенных наций. Как прошла неделя Генассамблеи ООН.
36. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: монографія. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса: Чорномор'я, 2007. С. 150–155.
37. Корольова Т. М., Жмаєва Н. С. Стратегії, тактики та операції перекладу. *Proceedings of XX International scientific conference «Practical Applications of Research Findings»*. Morrisville: Lulu Press, 2018. P. 60–63.
38. Кочеткова Т. В. Проблема изучения языковой личности носителя элитарной речевой культуры (обзор). *Вопросы стилистики. Язык и человек*. 1996. Вып. 26. С. 14–24.
39. Краснобаева Б. О. Сучасна американська публіцистика у комунікативно-функціональному дискурсі. *Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. Філологічні науки*. 2014. No 1 (7). URL: <http://duer.edu/uploads/vidavnitstvo14-15/8244.pdf>. (дата звернення: 20.08.2020).

40. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность. М., 2003.
41. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология. М., 2002.
42. Красных В. В. Основы психоллингвистики и теории коммуникации. М., 2001. 270 с.
43. Кривий А. Дискурсивний аналіз і сучасне мовознавство. *Дискурс іноземномовної комунікації*: колективна монографія. Львів: Видавництво Львівського Національного університету імені Івана Франка, 2001. С. 158–162.
44. Крупнов В. Н. Пособие по общественнополитической и официально-деловой лексике. М., 1984.
45. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике. *Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональный и структурный аспекты*. М., 2000.
46. Курс общей теории перевода: учеб. пособие / С. Б. Велединская; Нац. исслед. Томск. политехн. ун-т (ТПУ). Томск: Изд-во ТПУ, 2010.
47. Кушнина Л. В. Когнитивные механизмы перевода. *Индустрия перевода*. Пермь, 2015. С. 12–28.
48. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. М., 2004.
49. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М., Гнозис, 2003.
50. Малышева О. П. Политическая коммуникация как феномен этнокультуры // Политическая лингвистика. 2008. № 3. С. 13–27.
51. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (Современная английская медиаречь) / Т. Г. Добросклонская. М.: Флинта : Наука, 2008.
52. Метафора в политической коммуникации. Э. В. Будаев, А. П. Чудинов. М.: Флинта, 2008.

53. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком? М., 1999.
54. Михалевич О. В. Проблема изучения языковой личности в лингвистике: исторический аспект. *Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки*. 2011. Вып. 1. С. 145–151.
55. Мой несистематический словарь (Из записной книжки переводчика) / П. Р. Палажченко. 2-е изд. М.: Р. Валент, 2002.
56. Нагорна Л. Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Київ: Світогляд, 2005. 316 с.
57. Нехорошева А. М. Концептуальная метафора как механизм реализации когнитивной матрицы «свой-чужой» в политическом дискурсе (на примере выступлений Ангелы Меркель). *Политическая лингвистика*. 2012. Вып. 4. С. 157–162.
58. Обвинцева О. В. Средства эмоционального воздействия в предвыборных речах жен кандидатов в президенты США М. Обамы и Э. Ромни // *Политическая лингвистика*. 2012. Вып. 4, С. 163–167.
59. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету. Сер. Філологічні науки*. Вип. 39. Житомир, 2008. С.218–221.
60. Палажченко П. Р. Мой несистематический словарь. М. : Валент, 2002. 289 с.
61. Петренко В. В. Політична мова як засіб маніпулятивного впливу: Автореф. дис. ... канд. політ, наук: 23.00.02 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2003. 17 с.
62. Политический медиадискурс в фокусе лингвокультурологии / С. В. Иванова. *Полит. лингвистика*. 2008. Вып. 1 (24). С. 29–33.
63. Рябцева Н. К. Стереотипность и творчество в переводе. *Переводоведение*. 2008. № 12. С. 11–28.
64. Седов К. Ф. О жанровой природе дискурсивного мышления языковой личности. *Жанры речи*. 1999. Вып. 2. С. 14–28.

65. Седых А. П. Французская лингвокультура и национальное достояние. *Научный результат. Вопросы теоретической и прикладной лингвистики*. 2014. Т. 1. Вып. 1. С. 112–117.

66. Седых А. П., Сопова И. В. Фразеологическая коммуникация как способ актуализации языковой личности политика (на материале дискурса А. Меркель). *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Гуманитарные науки*. 2011. Вып. 12. Т. 10, С. 145–153.

67. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. П.: Довкілля-К, 2010. 844с.

68. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. Волгоград: Перемена, 2000.

69. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. М., 1993.

70. Терентий Л. М. Дипломатический дискурс как особая форма политической коммуникации. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2010. № 1 (22). С. 47–56.

71. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М. : Лингвистика, 2000. 624 с.

72. Ухванова-Шмыгова И. Ф. Каузальный анализ политического текста. *Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов*. Вып. 1. Минск : Белгосуниверситет, 2008.

73. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. СПб. : Переводоведение, 2002. 416 с.

74. Фенина В. В. Семиотика политического дискурса. М. : Гнозис, 2004. 324 с.

75. Фенина В. В. Репрезентация культурных ценностей во французском политическом дискурсе. *Политическая лингвистика*. 2008. Вып. 25. С. 102–115.

76. Филатова И. Н., Беркнер С. С. Характерные речевые особенности языковой личности Арнольда Шварцнегера. *Актуальные проблемы германистики и романистики*. Выпуск XI. Ч. II. Смоленск : Смоленский госуниверситет, 2007.
77. Хайруллин В. И. Перевод и фреймы. М., 2010.
78. Цвиллинг М. Я. О переводе и переводчиках. М., 2009.
79. Цаголова В. А. Лингвокультурный портрет женщины-политика (на примере федерального канцлера Германии Ангелы Меркель).
80. Цветкова Е. Б. Языковая специфика текстов политических речей Ангелы Меркель. *Вестник Белтийского Федерального университета им. И. Канта*. 2013. Вып. 2. С. 153–160.
81. Чудинов А. П. Политическая лингвистика. М., 2007.
82. Чудинов А. П. Политическая лингвистика. Общие проблемы, метафора: учеб. пособие. Екатеринбург, 2003.
83. Чужакин А. П. Основы последовательного перевода и переводческой скорописи. М., 2010.
84. Чужакин А. П., Палажченко П. Р. Мир перевода, или Вечный поиск взаимопонимания. М., 1999.
85. Шапочкин Д. В. Политический дискурс: когнитивный аспект: монография. Тюмень: Изд-во Тюмен. гос. ун-та, 2012. – 260 с.
86. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. М., 1983.
87. Шевчук Н. С. Особливості мовлення політичних діячів (на матеріалі сучасного англійськомовного політичного дискурсу). *Магістерські студії*. ХДУ, 2020.
88. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.
89. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Ван Дейк. М., 1989.
90. Bassnett S. *Political Discourse, Media and Translation*. – Newcastle : Cambridge Scholars Publishing, 2010. 161 p.
91. Brodsky M. *Learning Cultures in the Age of Globalization*

(precedent phenomena in intercultural communication and translation) // Russia and China in the Modern Global World. Chanchun, 2007. P. 257–264.

92. Busch Andrew E. The constitution on campaign trail: the surprising political career of America's founding document. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. USA, 2007. 319 p.

93. Buzadzhi S. Translating the News into English. *Мосты. Журнал переводчиков*. 2009. № 4 (24). С. 42–44.

94. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 28.03.2020).

95. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2003. 202 p.

96. Dijk T. A. van. Political Discourse and Political Cognition. *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse* / ed. by P. Chilton, Ch. Schäffner. Amsterdam: Benjamins, 2002. P. 203–237.

97. Lakoff G. Metaphor, Morality, and Politics, Or, Why Conservatives Have Left Liberals In the Dust. 1995. URL: <http://www.wwcd.org/issues/Lakoff.html>.

98. Munday J. *Introducing Translation Studies*. L.; N. Y., 2008.

99. Neubert A. *Text and Translation*. Leipzig, 1985.

100. Oxford Learners' Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення: 28.03.2020).

101. Pratt M. L. *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation*. L.; N. Y., 1992.

102. Пым А. *Epistemological Problems in Translation and Its Teaching: A Seminar for Thinking Students*. Caminade, 1993.

103. Robinson D. *Becoming a Translator. An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. N. Y., 2002.

104. Simon S. *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission*. L.; N. Y., 1996.

105. Snell-Hornby M. *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam,

2006.

106. Spivak G. The Politics of Translation. *The Translation Studies Reader* [ed. By L. Venuti]. N. Y., 2008. P. 369–388.

107. The American Heritage: Dictionary of the English Language. Fifth Edition Houghton Mifflin's premiere dictionary by Editors of the American Heritage Dictionary. Boston, 2011. 345 p.

108. Titelman G. Y. Random House Dictionary of Popular Proverbs and Sayings. N. Y., 1997.

109. Vermeer H. Skopos and Commission in Translation Action. *The Translation Studies Reader* [ed. By L. Venuti]. N. Y., 2008 P. 227–238.

110. Wodak R. The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011. XVII. 252 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

111. Cameron D. David Cameron Local Election Campaign Speech. URL: <http://www.politics.co.uk/comment-analysis/2020/08/19/david-cameron-local-election-launch-speechin-full>

112. Cameron D. he Prime Minister's speech to the National Conservative Convention. URL: <http://toryspeeches.iles.wordpress.com/2020/11/the-prime-ministers-speechto-the-national-conservative.pdf>

113. Cameron D. he Prime Minister's speech on Europe. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>

114. His Excellency Boris Johnson, Prime Minister, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ZDKIWeneaAs&feature=emb_logo (дата звернення: 28.03.2020).

115. PM speech to the UN General Assembly: 24 September 2019. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-to-the-un>

general-assembly-24-september-2019 (дата звернення: 28.03.2020).

116. URL: http://www.acis.vis.ru/8/2/2_3/Dementieva.htm

117. URL: <http://www.presidentialrhetoric.com>

118. URL: <https://edition.cnn.com/politics> (дата звернення: 15.09.2020).